

ÚNOR 1909.

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČÍSLO 2.

DAG. BERG.

O původu člověka.

Dle E. Wasmanna S. J.

(Pokračování.)

2. Skutečné důkazy o zvířecím původu člověka.

Již ve stati o theorii vývojové upozornili jsme důtklivě na to že otázka, pokud theorie vývojová skutečně oprávněnou jest, jest závislou ne na pouhých aprioristických domněnkách, nýbrž jedině na tom, zdali praehistorické nálezy a výzkumy skutečně pro kmenový vývoj v dotýčném oboru svědčí. Jest tudíž i zde zcela na místě otázka: „Které skutečné důkazy nasvědčují za doby přítomné tomu, že člověk dle těla jest potomkem zvířecích prapředků? A tu nutno říci: Důkazy tyto nejsou tak zřejmé a jasné, že by nebylo lze ničeho namítati, nýbrž jsou v mnohém záhadné a sobě odporující!

a) Jak se jeví srovnávací morfologie člověka a zvířete.

Není to nic nového, ohřívají-li darwinističtí tendenční spisovatelé jako Haeckel, Wiedersheim atd. přehnaným a částečně i zcela překrouceným způsobem dávno známé podobnosti těla lidského a vyšších ssavců, zamlčujíce však, čím se od sebe různí. Kterak darwinisté v dokazování mistry jsou, toho charakteristickým dokladem jest Wiedersheimův spis „Der Bau des Menschen als Zeugnis für seine Vergangenheit“ svou stranickostí a tendenčním překrucováním. Kdyby to, co Wiedersheim píše, pravda bylo, byl by člověk vlastně slepencem z různých zvířecích částic a rudimentních orgánů, které po svých vysoce urozených předcích zdědil. Není skoro ani jediného orgánu v lidském těle, ze kterého by Wiedersheim nevyvozoval zvířecí původ člověka. Líčí dokonce — podobně jak také Haeckel po svém způsobu činil — nelidského pračlověka do nejsubtilnějších podrobností. On ví, jakou měl srst, jaké byly jeho svaly, jak veliké byly jeho pohyblivé uši; on ví, že oči naše nebyly v předu, nýbrž po stranách hlavy a že třetí oko umístěno bylo na čele v dutině čelní. Změřil i délku střev a shledal, že tehdy mnohém větší byla nežli

nyní, poněvadž sloužila ku trávení rostlinné potravy. Sledoval přeměnu svého svěřence ve všežrouta a jak mu přibýval počet zubů řezacích a značně vystávajících špičáků, tak že byl dokonalou šelmou; avšak střeva jeho se přiměřeně zkracovala. Dříve než pračlověk kamenným mlatem dokonale vládnul, byl jeho hlavní zbraní znamenitý chrup. Současně vyvinuly se na chřtánu našeho spanilého strýce mocné hlasné vaky, sesílující hlas jeho tou měrou, že jim své nepřátele plašil. Tak a podobně líčí nám Wiedersheim část po části našeho, vlastně svého praděda — ovšem nikoliv způsobem vědeckým, ale na výsost fantastickým. Podrobíme-li všechny tyto „důkazy“ kritické úvaze, tu shledáme, že ani jediný před pravdou neobstojí.

Smyšlenkami Wiedersheimovými a Haekelovými, kterými zoologický názor o člověku jedině zlehčen, nelze nám déle se zabývat. Přerozmanité morfologické podobnosti, naskytující se u člověka a vyšších ssavců — zejména u vyšších opic — jsou nepopíratelné. Jsou snad i zoologickým důkazem o možné tělesné příbuznosti člověka s ostatními ssavci, ale nic více. Různosti jsou však oproti tomu opět tak význačné, že s hlediska fylogenetického přesných úsudků vůbec nepřipouštějí, neb různosti tyto nesou se až k nejvnitřnějším počátkům útvaru kostry.

Přihlížeje ku významu rudimentních orgánů¹⁾ lidských, majících najisto dokázati zvířecí původ člověka, usuzuje svědomitý zoolog nanejvýš opatrně, neb mnohé orgány považovány dříve za bezúčelná rudimenta, poněvadž jich pravý účel znám nebyl. Tak vyloučeny na př. žláza Thymova a žláza štítná ze řady „orgánů rudimentních“, když Kocher, Reverdin, Fano, Schiff, Vassale a j. poznali, že orgány tyto pro výměnu látek v lidském těle na výsost důležité jsou, zbavující organismus jedů a že odstranění těchto žlaz nejtěžší choroby přivodilo. Podobně pokládána za rudimentní orgán tak zv. žláza Zirbelova, jež prý jest pozůstatkem po bývalém třetím oku našich zvířecích předků. Avšak Cyon pracemi svými prokázal, že jest orgánem rovnováhy, upravujícím oběh krve v mozku. Snad ještě mnohé jiné, dosud za „rudimentní“ pokládané orgány těla lidského dojdou podobného doznání. U některých jiných tak zv. rudimentů, na př. u zakrnlých svalů ušních, jest dosti možno, že za pravěku u plemene lidského vyvinutější byly a teprve v době pozdější zakrňovaly. Tato domněnka platí možná i o červovitém přírůstku slepého střeva, pokud se totiž jedná o patologické jevy, způsobující různé nemoci.

b) Biogenetický základní zákon a člověk.

Dle proslulého biogenetického základního zákona, který Meckel a Charles Darwin sice tušili, F. Müller objevil a Ernst Haeckel (1866) vybudoval, prodělává snad člověk za svého embryonálního vývoje poznovu v rychlém sledu všechna ona stadia, která snad jeho předkové za svého kmenného pravývoje prodělávali. Je-li tomu však skutečně tak?

¹⁾ Rudimentní, zakrnlý.

Ovšem, kdyby to, co Haeckel tvrdí, pravda bylo! Pak by bylo jednobuněčné stadium lidského vajíčka na prvním a druhém stupni svého vývoje stadiem moner¹⁾ a amoeb²⁾ u pravývoji člověka, třetím stadiem lidského embrya by bylo stadium morule³⁾, kteréž jest snad opakováním stupně synamoeb⁴⁾; ve čtvrtém stadiu jest snad bublina zárodková opakováním prastupně planule⁵⁾; v pátém stadiu byla by gastrula⁶⁾ opakováním fingoaného jakéhos praživočicha gastroea⁷⁾ čila prabřichatce, pozůstávajícího jedině ze žaludku; v stadiu šestém prodělává embryo stadium pračervů, v sedmém stadium larev měkkýšovitých a v osmém stadium prastrunovců⁸⁾. Tím končí Haeckel první polovici řady lidských předků a počíná druhou vyšší polovici sumkami (ascidiemi)⁹⁾. Po stadiu prastrunovců následuje deváté stadium bezlebečných, zastoupených podnes proslulou rybkou kopinatcem (*Amphious lanceolatus*)¹⁰⁾; po desáté následuje stupeň lichonosých, kdy snad jsme kruhoustými¹¹⁾ byli; na jedenáctém stupni jsme ve stadiu praryb, kdy naši předkové ploutvemi a žábami se honosili a žraločím úsměvem se zubili; na stupni dvanáctém dospívá stadia ryb dvoudýšných, po třinácté stadium obojživelníků žábrovitých, po čtrnácté stadium obojživelníků ocasatých. Upomínkou na toto stadium říkává se posud: „O, ty, malá žabko!“ Patnáctým stupněm vývoje lidského embrya jest stadium pramniotů¹²⁾, šestnáctým stupněm stadium prassavců č. promammalií¹³⁾, stupněm sedmnáctým stadium vačnatých, stupněm osmnáctým poloopice, stupněm devatenáctým opice ocasaté, stupněm dvacátým lidoopice, stupněm dvacátým prvním lidé opicovití — až konečně na stupni dvacátém druhém dospěje se prakmenného stadia *Homo sapiens*, jenž jako novozený světoobčan světlu světa se zjevuje!

Netřeba skládati satyru na Haeckelovou „Antropogenii“, kteráž 1874 poprvé vydána a několikerého vydání dožila, postačí úplně,

1) Monéry, nejnižší bezjaderní ústrojenci.

2) Amoeby, měňavky, kořenonožci nazí, nejjednodušší živočichové, skládající se jedině z protoplasmatické buňky pružné a měnlivé. Žijí ve vodách i cizopasně v zaživacích ústrojích obratlovců.

3) Morula, ryhování vajíčka, tvoření se ryh, členění oplodněného vajíčka, čímž toto vzhledu morušové jahůdky nabývá.

4) Synamoeby, rozčleněné amoeby.

5) Planula, volná larva slimýšovitých a polypovitých.

6) Gastrula, dle Haeckla vývojová forma vajíčka, ve které buňky tvořící jádro činí dvojitěnný obal; touto jednotnou formou vajíčka prochází vývoj zvířat různých kmenů (obratlovci, měkkýši, členovci).

7) Gastroea, žaludkovitý.

8) Chorda dorsalis, notochord, struna hřbetní, podklad kostry obratlovců; u výše organisovaných a u člověka pouze ve stavu embryonním.

9) Ascidie č. sumky, ascidiacea, třída pláštěnců. Pláštěnci, živočichové těla nečlenitého, vakovitého, vyznačující se obalem zv. plášť, v němž jest otvor přijímací a výmětný; 80 rodů, moř.

10) Amphious, kopinatec, nejnižší a jediný zástupce obratlovců bezlebečných.

11) Kruhousté ryby, nejnižší známí obratlovci.

12) Amnioti, obratlovci vyvíjející se s obalem embrya.

13) Mammalia, ssavci, třída obratlovců majících červenou, teplou krev, rodí živá mláďata.

těchto 22 stupňů pravývoje, které lidské embryo až po své narození „rekapitulovati“ má, doslovně uvést, by se ozřejmila fantastická bezednost tohoto nepovedeného vysvětlování. Dle několika zcela povrchných podobností, pozorovaných u jednotlivých stadií vývoje lidského embrya a ukončených stadií jiných zvířat — od jednobuněčných amoeb až po paterňatce — načrtuje se paralela praktického vývoje s mnohem větší troufalostí než logikou; mezery v řadě lidských prapředků vyplňují se planými fantastickými útvary tím, že scházející stupeň tohoto rodokmene jednoduše nějakou formou smyšleného prapředka se nahradí, již se nějaké vhodné jméno, jako prastřevovec, praamniot, prapromammal, pravačnatec, opicovitý pračlověk atd. přiloží — a to prý jest: vésti vědecký důkaz o zvířecím původu člověku na základě „biogenetického základního zákonu“!

Že lidský zárodek za rozličných fází svého vývoje jeví zcela všeobecné, neurčité podobnosti s jistými živočišnými stadiemi, jsoucími u jiných živočichů konečným vyvrcholením jich typu, nemůže nás nikterak másti, ba právě jest to samo sebou zřejmo, že vývoj zárodku děje se dle vnitřních zákonů vývojových, především však že se děje od jednoduchého ku složitějšímu, od všeobecného ku speciálnímu. Musí tedy jednobuněčným stadiem počítati a různými vícebuněčnými stadiemi procházeti, blížících se vždy určitěji konečnému typu svého vývoje. Avšak jak vývoj embrya celého, tak i jednotlivých jeho částí musí v jednotlivých stadiích i různé stupně dokonalosti jeviti, než konečného cíle svého vývoje dospěje. Všechny tyto jevy děly by se právě tak i tehdy, kdyby pražádného hypotetického „kmenového vývoje“ nebylo bývalo!

Kterak možno tedy s Haeckelem tvrditi, že vývoj lidského zárodku jest zcela evidentní rekapitulací jeho kmenového vývoje? Jest to jednoduše řečeno výstřelkem chorobné fantasmie!

Podobnosti jednotlivých stadií lidského zárodku s oněmi ostatních obratlovců jsou tak povšechnými, že již His, W. v. Bischof a dokonce i Karel Vogt, jakož i množství jiných důkladných znalců srovnávací embryologie rozhodně proti tomu protestovalo, že Haeckel tyto podobnosti za význačné rovnocennosti kmenového pravývoje vydával. Kdo tedy ještě dnes toto argumentum ex ignorantia ve prospěch živočišného původu člověka obhajuje, prozrazuje jenom hroznou neznalost.

Tímto mohli bychom vlastně naše zkoumání „zoologických svědectví“ o zvířecím původu člověka skončiti. Aby však naši čtenářové s nejnovějšími názory o této věci seznámeni byli, načrtne zcela stručně obě hlavní theorie o zvířecím původu člověka, zaujímajících však značně od sebe odlišná hlediska.

První theorie hlásá bezprostřední, přímou příbuznost člověka s opicemi člověku podobnými, tak zvanými primates, ba prohlašuje dokonce s Friedenthalem člověka za pravou opici. Druhá theorie naproti tomu popírá každou přímou příbuznost člověka s nynějšími opicemi; připouští však nepřímé, vzdálené příbuzenství obou, odvozujíc oba od společného hypotetického pramene, který snad buď v periodách třetihorních, aneb předtřetihorních žil. :

c) *Theorie o bezprostřední příbuznosti člověka s vyššími opicemi.*

Mnozí novější zoologové hájí a podírají tuto theorii na základě následujících novějších shod. Selenka objevil, že vyšší opice podobně jako člověk mají ve stavu embryoním jednoduchou diskoplacentu¹⁾, kdežto u opic nižších placenta bidiscoidální se naskytuje. Bylo by však unáhlené, z těchto pozorování na přímou příbuznost člověka s vyššími opicemi usuzovati.

Jak nutno velice opatrně dle placenty na stupeň příbuznosti usuzovati jeví následující úvaha. Nejnižší řád ssavců, monotremy²⁾, jest vždy bez placenty, u vačnatých naskytuje se výminečně a jenom nečokonale vyvinuta, kdežto vyšší řady ssavců od obou předcházejících právě svou placentou se různí a proto „placentales“³⁾ se zovou. Avšak placenta naskytuje se jak již Aristoteles objevil a J. Müller v 19. století dotvrdil, také u žraloka (*Mustelus laevis*) a jeho příbuzných. V době nejnovější doznána placenta i u některých arthropodů (členovců), tak dle Kennela u amerického peripata a dle Poljanského u štíra indického. Z toho zřejmo, že vyskytování se placenty nikterak nesouvisí s přímým příbuzenstvím naznačených zvířat, jinak by placentalní zvířata, mající člověka v čele, měla indického štíra prapředkem.

V době nejnovější domníval se také dr. H. Friedenthal, že objevil nový důkaz pro skutečné přímé krevní příbuzenství člověka s primaty. Poněvadž Friedenthalovy zprávy ve vědecko-populárních kruzích nemalé vzrušení způsobily a možná i ještě dále způsobí, chceme o nich tuto kriticky uvažovati.

Friedenthalem domněle objevené krevní příbuzenství mezi člověkem a primaty pozůstává jedině v tom, že dle jeho — nikterak úplných a zcela bezvadných — transfusních a reakčních pokusů lidská krev působí na červená krevní těliska opic ocasatých rozkladně, nikoliv však na krevní těliska lidoopic. Výsledky jsou však ještě velice vratké, neb teprve několik málo pokusů v tomto směru konáno, a i u těchto nedosaženo shodných výsledků. Bylo tedy ono vzrušení, když Friedenthal z několika „zdá se, že“ atd. ihned všeobecně platný zákon vyvodil, že člověk „krevně příbuzným“ s lidoopicemi jest, poněkud předčasným.

Opačné účinky než krevní serum, jeví při reakčních pokusech antikrevní serum, nabytého od zvířat, proti rozkladným účinkům krevního sera jiných druhů zvířat „immunisovaných“. Antiserum rozpouští tedy harmonické (podobné) druhy krve, kdežto na disharmonické (nepodobné) vůbec nepůsobí. Nutall konal pokusy s krví 18 druhů opic přihlédaje k účinkům této na krev lidskou a shledal, že sice všechny tyto druhy krve na antiserum lidské krve reagovaly, avšak ne ve stejné síle. Podobně jevílo i antiserum volské krve reakci nejenom na krev jiných druhů hovězího dobytka, ale také poněkud

1) Placenta, koláč plodový, lůžko, útvar sprostředkující spojení plodu s těhotnou matkou.

2) Monotremata, ptakořitní, řád ssavců zobakovitých čelistí; kladou vejce.

3) Placentalia, ssavci koláčnatí, skup. ssavců, jichž zárodky vyvíjejí se uvnitř těla matky a vyživují se zásobou krve, nashromážděné v ústroji v těle matky.

slabší na krev ovčí a kozí, antilop a gnu, ač tyto druhy s hovězím dobyt看em systematicky pouze vzdáleně příbuznými jsou.

Pokusy, které v poslední době konali Bordet, Wassermann, Schütze, Stern, Friedenthal, Nutall, Uhlenhut atd. se serem a antiserem krve velikého počtu zvířat, jsou bez odporu velikého vědeckého významu. Jsou sto, objasní nám v různých případech vespolnou systematickou příbuznost různých druhů zvířectva. Ale tak dalekosáhlého významu, jak Friedenthal se domníval, se jim více nepřikládá. Pokusy tyto nedokazují o krevním tkanivu člověka nic více, než co o většině orgánů a tkaniv lidského těla již dávno známo jest, totiž že člověk vyšším opicím mnohem podobnější jest než opicím nižším neb jiným ssavcům. Více z toho vyvozovati nelze!

Konečně — a to jest v této otázce obzvláštní důležitosti — uvedena fyziologická, Friedenthalem hlásaná identita lidské krve s krví primátů, novějším bádáním u velikou pochybnost. Na anthropologickém kongressu v Greifswaldu 1904 podával Uhlenhut zprávu o pozitivní reakci lidského antisera na krev poloopic. Dokonce i sám Friedenthal zmínil se nejnověji taktéž o pozitivních výsledcích při míchání lidského antisera s krví lemurid (poloopic) a připomenul, že rozkládající účinky sera některých zvířat také na jiných činitelích závisí a nejen pouze na genealogické příbuznosti. Tím byla by důkaznost oněch krevních reakcí pro přímou příbuznost člověka s vyššími opicemi opět pohřbena.

Opičí theorie čili theorie o přímé příbuznosti člověka s vyššími opicemi jest dodnes absolutně neprokázanou. Můžeme dokonce i dodati: jest pravděpodobno, že vůbec nikdy prokázanou nebude, neb jest v nejpříkřejším rozporu s druhou teorií o zvířecím původu člověka, kterouž značné množství poznatků podpírá.

d) Theorie o vzdálené příbuznosti člověka s opicemi.

Druhá theorie popírá každý přímý původ člověka od primátů, ani nepřipouští jen nějaké bližší příbuzenství obou. Jak člověk, tak i opice mají snad býti jen konečnými členy dvou od sebe zcela nezávislých, samostatně se vyvíjejících řad, majících jediné ve svých počátcích jedinou úplně hypotetickou společnou základní formu, která snad začátkem doby terciární aneb snad ještě dříve se vyskytla. Tak učí Klaatsch v Heidelberce, M. Alsberg, C. H. Stratz a ještě celá řada jiných anthropologů. Jaké stanovisko zaujmeme my oproti ní?

Sama sebou zdála by se přijatelnější nežli „theorie opičí“. Přimyká se také mnohem dokonaleji všem od znamenitých anthropologů, jako J. Rankeho, Rudolfa Virchova, Juliuse Kollmanna atd. často podotčeným jevům, že totiž tvárnost těla člověka i opic prozrazuje dva odlišné vývojové směry jednoho společného kmene, ve svých konečných bodech nápadně se odchylojících. M. Alsberg praví ve svém díle „Die Abstammung des Menschen und die Bedingungen seiner Entwicklung“, že by člověk přímo od opic pocházel na to vůbec nelze ani mysliti, a o nějakém příbuzenství mezi člověkem a opicí lze jen potud

diskutovati, pokud by oba jen v kořenu společného kmene sloučení byli, což ostatně pro všechny ssavce platí“.

Připojíme se snad i my této domněnce o zvířecím původu člověka? Ani tentokráte toho neuděláme, neb brání nám v tom dvě vážné námitky, odporující i této theorii.

Předně. Klaatschem objevená hypotetická základní forma člověka a opice, která prý se v době třetihorní aneb předtřetihorní vyskytovala, jest prozatím čirou smyšlenkou. J. Ranke vytkl na antropologickém kongressu v Lindavě 1899 zcela právem Klaatschovým vývodům mimo jiné toto: Skutečných důkazů, podírajících důmyslnou theorii Klaatschovu, doposud vůbec není, a jest mou povinností, protestovati proti té domněnce, že by snad zoologie a palaeontologie nějaké důkazy pro tuto domněnku podávaly, podobně ani anatomie Všechno ostatní jest doposud pouhou hypothesí a vyvodíme-li z ní skutečně ucelený obraz, tak jest to čirá fantasie“.

Za druhé. O původu člověka přísluší rozhodovati nejen srovnávací morfologii, nýbrž i palaentologii. A čím dále do minulých period zemských hypotetickou společnou základní formou člověka a nynějších opic posunujeme, tím více přechodních tvarů mezi onou základní formou a jejími oběma nynějšími členy měla by palaeontologie vykazovati.

Avšak palaeontologie prohlašuje na základě nejnovějších výzkumů: Známe sice na rody bohatý rodokmen nynějších opic, sahající od oné hypotetické základní formy z nejstarších dob třetihorních až po doby nynější — Zittel uvádí ve svých „Grundzüge der Palaeontologie“ ne méně než 30 druhů fossilních poloopic a 18 druhů fossilních pravých opic, vyskytujících se eoconem počínaje až do konce doby diluviální ve vrstvách zemských — ale mezi onou hypotetickou formou a nynějším člověkem nevyskytuje se ani jediná přechodní forma; v celém hypotetickém rodokmenu člověka nenaskytá se ni jediný fossilní druh, ni jediný fossilní rod!

Jest to zajisté něco zvláštního! Pochází-li člověk i opice skutečně ze společné praehistorické formy, pak musela by palaeontologie vykazovati i onu větev, vedoucí ku člověku, a ne pouze tu, která k opicím doby nynější vede! Tuto na výsost vážnou vědeckou námitku nelze dosti těm ku bedlivému uvažování doporučiti, kteří mní, že zvířecí původ člověka skutečně již dokázán jest, aneb alespoň doufají, že na jisto zítra nebo pozejtří dokázán bude. Dokončení.

FRANTIŠEK PELAN.

Náboženská výchova v rodině.

Největší učitel lidstva, Ježíš Kristus, učil, že život pozemský jest přípravou pro život, jenž nikdy nepomijí, pro život věčný. A tato pravda musí mít směrodatný vliv na celou výchovu. Jakmile se člověk narodí, již v nitru svém chová život věčný, jehož žádným způsobem nelze zničit. Život pozemský jest ovšem jen nepatrný díl celého tohoto života věčného, jest kapkou v moři věčnosti a proto péče o něj nikdy nesmí převládati nad péčí o život věčný. Vždyť bylo by to také svrchovanou pošetilostí připravovati si tento krátký život zdánlivě všemožně šťastným a věčnost si připraviti nešťastnou!

Řekli jsme již, že správná výchova tělesná v mládí jest základem pro celý pozdější zdravý život přirozený a tak jest tomu i v životě nadpřirozeném, náboženském. I pro zdravý život náboženský musejí již v dětském mládí býti položeny správné a pevné základy, již v mládí musí nastoupiti správná náboženská výchova. Však co nazývá se obyčejně náboženskou výchovou? Velká většina křesťanských vychovatelů, ať jsou to rodiče, duchovní neb učitelé, považuje život přirozený a život nadpřirozený za dvě různé cesty, vedle sebe jdoucí, z nichž každá má svou vlastní dráhu, svůj vlastní cíl. Hlavní pak starost věnují obyčejně přirozenému životu dítěte a pak teprv vedle tohoto také trochu životu nadpřirozenému, některým zevnějším úhonnům náboženským, modlitbě, návštěvě kostela, přijímání sv. svátostí, a pak myslí, že i zde již učinili dosti.

A v tom jest hlavní chyba náboženské výchovy. Dítěti již od mládí jeví se pak svět náboženský jako zcela jiný, neznámý svět, jenž s tím, v němž ono žije, nemá nic společného. Při vyučování náboženském zdává se mu, že jest jako násilně do tohoto světa vtahováno, a těší se, když vyučování pomine; tu opět cítí ve svém starém, známém, volném a bezstarostném světě, v němž cítí se úplně doma. A nelze se dítěti diviti, ani mu zazlívati. Jeho vychovatelé vychovávali je v názoru, že život přirozený a nadpřirozený jsou dvě různé cesty a člověk přec nemůže současně kráčet po dvou různých cestách, současně mířiti k dvěma různým cílům. A ve skutečnosti tento dvojí život jest jen jedna cesta, cesta k jednomu cíli, k cíli nadpřirozenému, která v sobě obsahuje již cestu k cíli přirozenému.

Život nadpřirozený, zvláště v mravném ohledu, není nic jiného než život přirozený posvěcený věrou v Boha a láskou k Bohu. Co škodí životu přirozenému, škodí i nadpřirozenému a naopak. Zkušenost dává nám zde úplně za pravdu. Čeho žádají nyní lékařové a mnohé lidumilné spolky k zachování zdraví tělesného, to žádá i křesťanství z důvodů náboženských, k zachování života náboženského. Náboženství zakazuje nestřídmost, nečistotu a totéž zakazují i lékařové a různí lidumilové zakládají spolky proti opilství, spolky k ochraně počestnosti a podobné — a

toto opravdové pochopení a ocenění křesťanství bude zase mocným popudem a velikým krokem k návratu k němu.

Sloučiti tedy tuto dvojí cestu a dvojí cíl v j e d n o, kde by cíl nadpřirozený byl vůdčím, jest vznešeným úkolem křesťanské výchovy. Vznešený tento cíl musejí křesťanští rodičové ve výchově svých dětí stále mít na paměti, o jejich život přirozený mají pečovat jen s ohledem na život nadpřirozený, nesmí ničeho činiti, co by se tomuto nadpřirozenému cíli protivilo. — Tolik bylo potřeba předeslati, by se porozumělo, v čem záleží správná náboženská výchova.

1. Výchova rozumu a vůle.

— Výchova rozumu. — První a nejdůležitější věcí náboženské výchovy jest výchova rozumu, by rozum měl jasnou a správnou představu o Bohu; bez ní nedá se život nadpřirozený ani mysliti. Žádný pojem nepotřebuje tolik jasnosti jako pojem Boha, ale pak žádný nemá zas takové síly a vlivu na lidský život. Jasná a správná představa o Bohu jest základem celého náboženského života a proto se jí musí věnovati největší pozornost. Bude-li mít dítě správnou představu o Bohu, pak jistě bude Její milovati a Jeho vůli plniti. Naopak však co by bylo platno chtít vzbuditi u dítěte city úcty, lásky a poslušnosti k Bohu, kdyby scházela jasná představa o NĚm? Proč mnohým, kterým přec dostalo se rozsáhlého vyučování náboženského, jest slovo „Bůh“ pojmem úplně prázdným, jen ze zvyku užívaným a nikoliv jménem Bytosti živé, vše ovládající, na niž jsme mnohém více závislími než malé dítě na svých rodičích, Bytosti nejvyšší mocné, moudré a dobré, která svým okem stále nás doprovází, štědrá svou rukou stále nás živí, Bytosti jejíž vůle má býti pravidlem celého našeho života? Proč i při rozsáhlém vyučování náboženském rozmáhá se popírání osobního Boha? Proč se stále ještě udržují různé nejapné pověry? Scházela v mládí správná náboženská výchova, nepodala jasného a správného pojmu o Bohu a to, co později přistoupilo, bylo jen náboženské vyučování, učení se na paměť a odřikávání různých náboženských pravd, a toto vyučování nechávalo srdce bez citu, protože rozum již v mládí zůstal bez světla, bez pravého poznání Boha. Jest tedy náboženská výchova rozumu věcí nejprvnější a nejdůležitější.

Idea Boha, to jest tušení, že jest Bůh, jest člověku vrozena. Bůh sám ji vložil do duše lidské, patří tedy k podstatě duše, a nemůže v lidstvu vymizeti, ani kdyby náboženské výchovy nebylo. Nalézáme ji také u všech, i na nejnižším stupni vzdělanosti stojících národů. Tato idea, která v nejprvnějším věku projevuje se pouhým tušením Boha, má však pozdější náboženskou výchovou přejíti v co možná nejjasnější poznání Boha. Prvotní dokonalé poznání Boha hříchem se zatemnilo, než Syn Boží sám nám přinesl úplné vědění o Bohu a ve svátosti křtu dává nám schopnost Její poznati. Úlohou křesťanských vychovatelů jest tuto schopnost cvičiti a z ní vytvořiti jasné poznání Boha, víra v Něho, přesvědčení o NĚm.

1. Základem správné náboženské výchovy jest příklad rodičů! Rodiče musejí správný život náboženský před svými dětmi

„prožívati“, musejí býti proniknuti živou věrou v Boha, pevnou důvěrou a zvlášt vroucí láskou k Němu, a tato víra, naděje i láska musí zářiti z každého jejich slova i skutku. Jen tehdy jsou dobrým příkladem svým dítkám, jen tak budou míti výsledek všechny jejich snahy o křesťanskou výchovu. Bez tohoto příkladu všechno jejich náboženské vychování povede jen k přetvářce a rodiče stávají se pak jen pohoršením pro své děti. Tento příklad rodičů musí působiti na dítko již od té doby, kdy se počne probouzeti jeho smyslový život, tedy od druhého roku. Zvláště v mládí jest duše dětská tak jemná a citlivá fotografická deska, na níž v pozdějších letech možno nalézti všechno, co na ni v mládí působilo. A působí na ni příklad každý, zvláště pak příklad rodičů, tak že rodiče jsou buď dobrým příkladem neb pohoršením; třetího není! Kéž by všichni rodičové této své důležitosti taky vždy opravdově byli vědomi!

2. V druhém roce musí však k příkladu přistoupiti taky již přímé poučování o Bohu, zvláště matkou. V prvním roce života dětského idea Boha spala, nyní třeba ji pomalu probouzeti. A nejhodnější a nejsrozumitelnější knihou pro poučení o Bohu jest příroda. Sám Spasitel nejraději z přírody učil znáti a velebiti Boha, z přírody bral svá nejkrásnější podobenství: o lilii a trávě polní, o semenu a žni, o révě a jejich ratolestech, o pastýři a ovcích, o slunci a světle atd., a tím všem vychovatelům dal nejjasnější návod, odkud i oni mají čerpati nejsnazší a nejučinnější poučení o Bohu. Příroda má býti první náboženskou čítankou pro dítko. Jen srozumitelně a s citem promluví dítku o stkvoucím slunci, ukázati mu na velebnou oblohu, posetou nekonečným množstvím zářivých hvězd, pověděti mu o zemi, chovající ve svém lůně pravé spousty věcí pro člověka přeužitečných, o zemi, poseté krásou květin, naplněné množstvím zvířat, živící miliony lidí — a Tvůrcem všeho toho jediný Bůh! Jen to vše dítku vroucně vyložiti a poukázati při tom na moc, moudrost a dobrotu Boží, a otevřené oko dětské, plné jasu a obdivu vyjeví nám, co děje se v duši dětské, jaké světlo vzešlo v rozumu a jaký cit vypučil v srdci jeho. Při takových rozhovorech v srdci dětském zapouští pevné kořinky úcta k Bohu, z níž pak brzy vyroste opravdová hluboká zbožnost. Krása přírody, v níž i my dospělí cítíme blízkost Boha, působí obzvláště na vnímavou duši dětskou nevyrovnatelným dojmem. Ubozí rodičové, kteří nedovedou této velkolepé knihy přírody před svými dětmi otevřiti a učiti je z ní čísti. O kolik čistých radostí je připravili a jak důležité pomůcky vychovatelské nedovedli použiti!

Vše, co dítko obklopuje, i ty věci nejobyčejnější dají se ozářiti vzpomínkou na Boha, úctou a láskou k Němu, ze všeho můžeme poznati nějakou vlastnost Jeho. U dítěte není to pranicím těžkým uvéstí vše ve spojení s Bohem, protože idea Boha a idea světa nadpřirozeného, vůbec jest mu mnohem bližší než nám dospělým, kteří již jsme životem otupěli. Malé dítě většinou pohybuje se ve světě nadpřirozeném a proto o něm tak rádo poslouchá.

Dítě pozoruje zářící slunce a matka mu řekne: „Dobrý Pán Bůh nechává nám je denně vycházeti; jak je mocný! Vidí květiny, slyší zpěv ptactva: „Dobrý Pán Bůh stvořil to vše k našemu potěšení; jak jest dobrý!“ Pozoruje v létě kapky dešťové, v zimě vločky sněhové: „To dobrý Pán Bůh sesílá, by rostliny mohly prospívati, by

v zimě měly teplou pokrývku; jak jest moudrý!“ Chce jísti: „Od Pána Boha máme všečen pokrm, živí všechny lidi a stará se i o nejposlednějšího broučka; jak jest štědrý!“ Chce spáti: „Pán Bůh nás chrání i ve spaní; jest všude a všechno ví!“ Tak každý úkon dětského života možno uvést ve spojení s Bohem, každým novým poučením představa Boha vše ovládajícího se sesiluje a probouzí taky vždy příslušné city úcty a lásky k Němu. Příklady pak branými z dětského života stává se Bůh Bohem dítěte, jenž ustavičně na ně myslí a o ně pečuje. Samo sebou se rozumí, že tyto rozhovory nesmějí býti dlouhé neb násilné, by dítěte neunavovaly; nejlépe, když dítě samo po Bohu se táže. Musejí se děti slohem vždy vážným, vroucím, by pojem Boha vstupoval vždy do duše v náležité, láskyplné podobě. Vůbec slovo „Bůh“ zvlášť u děti nikdy nesmí býti prázdným zvukem, jehož jen ze zvyku užíváme; to by dusilo veškeru výchovu náboženskou a navádělo jen k přetvářce. Tím více musí se brániti všem lehkovážným řečem o Bohu, všem neuctivým žertům a všemu klení. To vše jako ostrý mráz ničí všechny útlé výhonky úcty k Bohu!

Úzkostlivě musejí se rodiče taky varovati vypěstiti nějakou falešnou o Bohu. Jak často, bohužel, nevědí křesťanští vychovatelé o Bohu nic jiného než že trestá. Ukazují dítěte na kříž a říkávají: „Tento se na tebe zlobí a potrestá tě, že nejsi hodné, že neposloucháš, že křičíš.“ Lidské chyby a slabosti přenášejí na Boha a líčí Jej pak jako bytost lidem podobnou v necitelnosti, zlosti a pomstychtivosti.

Takové obrazy Boha jen trestajícího jsou s to v něžné, citlivé duši dětské zakaliti pravý pojem o Bohu snad na vždy. Takoví vychovatelé ani nechápou, že dítěte snad potom již nikdy nepozná Boha v pravém světle a že Ho pak nikdy nebude moci něžně milovati. V srdci jeho usadí se jen bázeň, bázeň otrocká, hloupá, a až ta v pozdějších letech vymizí, pak vymizí i všečen cit k Bohu!

A přece takového Boha není! Není Boha necitelného, zlostného, pomstychtivého, — proč tedy představu o Něm již malým dětkám tak kaziti? Bůh jest láska, čistá láska, samá láska. Žádného nezavrhuje, žádného netrestá. To lidé sami svým hříchem od Boha se odlučují, sami na sebe trest svolávají, sami se zavrhují. Bůh se musí dítěte líčiti jako láska a tato láska má již od mládí svítiti a hráti do duše dětské. Víme ovšem: Počátek moudrosti jest bázeň Boží, ale tím se jistě nemyslí bázeň otrocká, pověrečná, hloupá před Bohem falešně představovaným. Jako by nebylo vznešenějších důvodů k bázni Boží! Jest tedy bázeň plynoucí z uvažování velebnosti Boží, moci Boží, bázeň tuto velebnou bytost hříchem uraziti. Taková bázeň jest pravá bázeň náboženská, základ pravé moudrosti a pravého křesťanského života. Bůh nechce míti z lidí bytosti ustavičně se strachující a před Ním se chvějící, nýbrž bytosti šťastné a blažené. A pravá láska k Bohu a pravá bázeň před Ním působí v duši takový šťastný stav, že ho ani největší knihy nedovedou vyličiti. Jest to opravdu vrchol všeho duchovního štěstí!

Abychom však měli úplnou a správnou představu o Bohu, jest ještě potřeba zjevení, které nám přinesl Syn Boží. Ve zjevení teprv se Bůh jeví v pravé podstatě, všemohoucnost, moudrost, spravedlnost, všudypřítomnost, vševědoucnost a zvlášť dobrota zrovna mluví ze

všech dějů, jež nám vykládá bible. Děje ty jsou nevyčerpatelným zdrojem poznání Boha, citu a lásky k Němu, a proto jsou velice vhodným prostředkem k poučení. Jsou plné pravdy, krásy a nevyrovnatelné jednoduchosti, a svou biblickou formou působí na dítě zvláštní mocnou a tajemnou silou; působí na dítě mnohem mocněji než na dospělé. Vychovatel nemá je tedy chtít zlepšovati neb okrašlovati, leč že by toho vyžadovala nutná potřeba.

Matka volí z nich ty nejjednodušší, nejkrásnější a dítěti nejbližší, by je v srdečné rozmluvě dítěti vysvětlila: o stvoření světa, o ochraně anděla strážného, o Josefovi Egyptském, bouři na moři, nasycení tisíců lidí, marnotratném synu. Zvlášť Božská matka a Božské dítě na rukou matky, v domku nazaretském, v chrámě jerusalémském, Ježíš, přítel dítek, mají se brzy přidružiti k jeho náboženským představám. Z každého děje vybere matka vždy některou jasnou, poučnou pravdu o Bohu a tu hledí hluboko vstřípiti do dětského srdce. Z počátku nebude ovšem žádati, by dítě celý děj po ní opakovalo, spokojí se, jen když vzbudí vroucí cit. Také nesmí vypravovati najednou příliš mnoho a příliš často; dítě je těkavé, brzy se unaví a pak děje biblické mohly by se mu i rozmrzeti. Bude-li vypravovati vždy krátce a vroucně, pak dítě brzy samo bude žádati za další vypravování a takových chvíl musí se dobře použiti; tu jest duše pro náboženské pravdy nejvíc otevřena, každé slovo padá až na dno srdce a v duši nejjistěji klíčí city úcty a lásky k Bohu. Čím častěji bude pak dítě žádati za poučení, tím více bude se poznání Boha prohlubovati a matka může míti to blaživé vědomí, že dobře své dítě nábožensky vychovává. Ale opakujeme ještě jednou, vždy raději kratší poučení než delší; vše by mohlo býti zkaženo, kdyby dítě pocítilo k Němu odpor.

Jsou matky, které dovedou tak dovedně vybírat obrázky z přírody i bible a dle nich mluvit tak jasně a správně o Bohu, že mohou sloužiti za vzor nejslavnějším vychovatelům — ale jsou zase jiné, které ani dle bible nedovedou svým dětem něco vypravovati. Chyba tato bývá obyčejně následkem jejich pochybeného vychování v mládí; jejich matky jim takového poučení o Bohu nepodaly a ony nedovedou ho nyní podati zase svým dětem. Jsou to snad osoby zbožné, ale nemají toho pravého, jasného a hřejícího poznání Boha, vidí všude spíše jeho přísnost než jeho dobrotu. A také svým dětem líčí Boha spíše přísného než dobrého a tak chyba vleče se stále dále. Jaký jest první pojem o Bohu, takový potrvá obyčejně po celý život. Takové matky musejí proto samy častěji čísti v evangeliích, musejí hleděti vniknouti do jejich ducha, hleděti na Krista-Boha svými vlastními očima, zkrátka musejí si nejdříve samy pro sebe vytvořiti správný pojem o Bohu a pak ho dovedou vytvořiti i u svých dětí.

— *V ý c h o v a v ů l e.* — Z jasného pojmu o Bohu musí plynouti jasné poznání vůle Boží. Dítě učí se poznávati, že Bůh jest nejvyšším Pánem všeho a že vše jest od Něho odvislým. Toto poznání, že Bohu vše má a musí býti poddáno, musí v dítěti pohnouti r ů s t i s jeho duševním vývojem a musí začíti již od nejmladších let. Spoléhati, že by se tomu dítěti naučilo až v pozdějších letech, snad až při vyučování náboženském ve škole bylo by úplně pochybeným. Vyučování náboženské ve škole má toto vnitřní poznání vůle Boží z venku, soustavně a odůvodněně živiti, ale kořínky zapustiti

musí již při výchově v domě otcovském; jenom tam cele pronikne duši dětskou. To musí tedy býti druhým cílem rodinné náboženské výchovy.

1. Když dítě má správnou představu o Bohu, třeba ne ještě úplnou, pak samo začíná chápati, že vše, i ono jest od Boha odvislým a že proto musí se řídití vůlí Boží. Tato vůle Boží musí se státí vůdčí hvězdou všeho jeho myšlení, citění a jednání a rodičové za všech okolností musejí mu oznamovati, která jest v tom neb onom případě vůle Boží a jak ji možno plniti. -- Jsou také rodičové, kteří za nejvyšší cíl výchovy považují naučiti své děti pěkným způsobem a učí je tomu, sotvaže ony odrostly kolébce; pamatují jen na zevnější formu a úplně zapominají na výchovu duše. Takovou jednostrannou a nerozumnou výchovou vnějšku trpí nitro dítě, dítě učí se spokojovati se jen prázdnu formou, na zevnějšku stává se snad jemným a uhlazeným, ale v nitru zůstává prázdnu a nevzdělaným. Takové výchovy křesťanští rodičové u svých dítek zajisté nepřipustí. Dbají sice též na zevnějšek dětí, ale hlavní věcí jest jim jejich nitro a tu dbají o to, co nejvíce zušlechťuje duši — o jasné poznání a svědomité plnění nejsvětější vůle Boží.

Dítě, které v druhém a v dalších letech jen smyslově žije, musí se učiti znáti vůli Boží též jen ve světě smyslovém. A k tomu se hodí každá věc, kterou dítě pozoruje, nejlépe ovšem zase příroda a její vira. Proto rodičové nemají říkati dětem jen jména a vlastnosti věcí, nýbrž i účel, k jakému je Tvůrce stvořil, a jak ony plní vůli Boží. Ukazující na př. přírodu, řeknou dítě, že Bůh jí stvořil, dal jí zákony, a zákony přírody jsou zákony Božími. Bůh stvořil slunce, aby svítilo a hrálo, a ono plní vůli Jeho; stvořil ptactvo, květiny, by hlásaly nám dobrotu a péči Boží a nás svým zpěvem a krásou obveselovaly, a ony plní vůli Jeho. Vše, co jest na světě, plní vůli Boží a proto i člověk má ji ve všem plniti.

Dítě má ve všem viděti Bøha a jeho vůli a tak pomalu má v něm vyrůstí poznání, že obsahem celého jeho života jest nikoliv plnění vůle vlastní, nýbrž vůle Boží; vše, co dítě právě činí, má se uvěsti v souhlas s vůli Boží. Tak při probuzení, vstávání, oblékání, jídle, ve hře, v práci, v poměru k otci, matce, bratřím, sestrám, služebným, k domácím zvířatům, ke květinám a stromům v zahradě, na poli a v lese, v poměru k sousedům, lidem na ulici, k chudým, ve škole i v kostele atd. má se naučiti znáti, co Bůh chce a nechce, co se mu líbí a nelíbí. Krok za krokem musí se postupovati, výchova nečiní skoků.

Jest to ovšem dlouhá a zdlouhavá cesta, ale cesta jedině pravá a jistá. Teprv z těchto mnohých a praktických poučení možno později vyvoditi zákon a znění a smysl Božích přikázání. U desatera Božích přikázání musí tedy dítě dříve poznati jejich smysl než znění; znění se má učiti teprv až ve škole, smysl však musejí učiti znáti rodičové již v domě otcovském a to v jednoduchých, z dětského života vzatých příkladech. Jen však zase žádná ustavičná, dlouhá a nechutná mravoučná kázání! Ty působí na jemnou, citlivou duši dětskou asi tak, jako krupobití na jemné osení. Poučení musí býti krátké, zajímavé a vždy v pravý čas.

Také hřích má býti líčen dítku jinak než se obyčejně děje. Obyčejně představuje se dítku hřích jako urážka Boží a říká se, že se potom Pán Bůh hněvá a trestá. Jak pak může však dítko pochopiti, že hřichen na př. lži Boha, jehož nevidělo a jemuž nic nevzalo, mohlo urazit? A pak ta nešťastná představa, že Bůh se hněvá a z hněvu trestá! Ne tak, hřích jest odloučení, odpadnutí od Boha! Kdo hřeší, vzdaluje se od svaté vůle Boží a tím také od Boha a sám se vrhá do škody časné i věčné. Co lidstvo plní zemi Bůh se ještě na nikoho nerozhněval a z hněvu nepotrestal, ale lidé sami nechtíce dbáti výstražných znamení na místech nebezpečných, t. j. Božských přikázání v rozličných pokušeních, zavinili si svoje neštěstí. Kdo hřeší, vzdaluje se od Boha, kdo naopak činí dobré, každým dobrým skutkem přibližuje se více Bohu by pak s Ním jednou spojen býti mohl na věky.

2. Však toto plnění vůle Boží musí býti dobrovolné, ochotné a radostné. Pro člověka obdařeného svobodnou vůlí není jiných zásluh před Bohem než těch, které pocházejí z dobrovolné služby Boží. Takové a ochotné plnění její jest jen ovocem lásky a proto srdcem celé náboženské výchovy musí býti láska k Bohu. I když Bůh se spokojí s poslušností plynoucí z bázně před Jeho mocí, přec tato bázeň neodpovídá úplně jeho úmyslům. Bůh chce a žádá především poslušnost ochotnou a radostnou, plynoucí z čisté a vroucí lásky k Němu. Láska jest oním osvěcujícím a hřejícím sluncem, jež činí „jho Jeho sladké a břímě lehké“. Vlohy k takové poslušnosti dostalo dítko na křtu sv., křesťanskou výchovou mají pak se rozvíjeti a v praktický život přecházeti. Přirozeno, že tato výchova musí se též dít čistě prakticky.

Když dítě pozná, že plniti vůli Boží jest jeho povinností, musí také poznati, že povinnost má před Bohem jen tehdy cenu, když se plní ochotně a radostně. A v takovém plnění povinností Boha záleží též pravá svoboda lidská, o níž tolik blouzní naše doba. Pravá svoboda záleží v tom, by člověk jasně svým rozumem dovedl rozeznati mezi zlým a dobrým a svou vůlí ochotně a radostně pro dobro se rozhodl. Pojem o této svobodě musí se vštěpovati již malému dítku, nikoli ovšem slovy, nýbrž skutečnými příklady. — Aby dítě plnilo tedy vůli Boží z lásky, musí poznati nejdříve Boha v pravém, velebném světle a pak vůle Jeho nesmí se mu jeviti jako něco násilného, tvrdého, příkrého, nýbrž jako nejněžnější láska a péče Boží o naše blaho jak časné tak věčné. Proto taky poučování o této vůli Boží musí se dít slovem co nejvíce laskavým i když dítě někdy pochybilo, pokud to ovšem nebylo ze zlomyslnosti; není nic škodlivějšího jako poučování o nejlaskavější vůli Boží slovem co nejvíce nelaskavým. Vše jest pro nás dobré, užitečné a potřebné, co Bůh od nás žádá neb na nás sesílá. Vše škodlivé, ničící naše tělo i duši, co nám zakazuje. Co prospívá životu přirozenému, prospívá i nadpřirozenému a naopak. Není v ničem jiném pozemské spokojenosti a jednou věčného spasení než v Bohu a v životě dle Boha.

Tyto zásady musejí se pevně zakořeniti v citlivé duši dětské. Netřeba ovšem ani zde dokazovati, že tato výchova k poznání a ochotnému plnění vůle Boží zdaří se jen tomu vychovateli, jenž sám jest spojen se Zdrojem vši moudrosti a lásky.

Výchova k modlitbě.

Jako tělo k životu přirozenému potřebuje dýchání, tak duše k životu nadpřirozenému potřebuje modlitby. Modlitba jest dýcháním duše; bez dobré modlitby není možný u dospělého člověka život nadpřirozený. Proto již v dětském věku musí se státi modlitba životem a život modlitbou. Jakmile probudí se u dítky vědomí o Bohu, již tehdy musejí je rodiče uváděti v život modlitby.

Předně však je třeba, by rodičové sami měli správný pojem o modlitbě. Často nazývá se modlitbou něco, co nemá v sobě ani stopy po modlitbě. Mnozí křesťanští vychovatelé vidí křesťanskou výchovu, bohužel, jen v tom, že učí a zvykají děti jen zevnějším úkonům, kříž dělají, klečeti, v prsa se bít, odříkávati určité formule modlitební, choditi do kostela. Hlub nehledí; domnívají se, že učinili dosti, když své děti tomu naučili a nyní je k tomu přidržují: myslí, že vychovávají své děti křesťansky, opravdu křesťansky, když je přidržují k takové zbožnosti. Ano, učinili by dosti, kdyby křesťanství záleželo jen v bezduchem vykonávání zevnějších úkonů a nebylo sám duch, sám život a sama pravda. Pak by i křesťanská výchova měla úlohu velice snadnou; vždyť co jest dítku lehčího a snadnějšího, než napodobovati zevnější úkony dospělých?

A přec jak často jen v takových zevnějších úkonech vidí se výchova náboženská! Můžeme tento neblahý úkaz viděti tak často! Jsou děti, jež dovedou se třeba i půl hodiny (jak se tomu obyčejně nesprávně říká) modliti, odříkávati slova, klečeti, ruce sepiaté držeti — aniž by uvnitř duši k Bohu povznesly, na Něho vzpoměly, nějakým vroucnějším citem k Němu naplněny byly. To se přec nemůže nazývati modlitbou a službou Bohu! To jest jen přetvářka a přetvářka jest přec hloupostí před vševědoucím Bohem! Kdo děti navádí k takové přetvářce, navyká je takové přetvářce, ten nevede jich na cestu života nadpřirozeného, ale zavádí je na cesty bludné a velice nebezpečné. Ten navádí dítě, by věc vedlejší považovalo za hlavní, by spokojilo se pouhým povrchem a nehledělo k nitru. Taková modlitba navykne se pak na celý život a po celý život ničí veškeren vývin života nadpřirozeného. A nepřátelům křesťanství dává se tím do rukou jen vítaná zbraň proti modlitbě a pak i proti celému náboženství. Nesmíme zapomínati, že nepřátelé křesťanství žijí jen z chyb, které křesťané v náboženském životě činí.

Odstraňme sami chyby a tím jim také odejmeme látky pro jejich pomluvy! Křesťanství jest největší odpor proti všemu mechanismu. V křesťanství jest všechno sám duch, samá pravda a samý život. Křesťan, který tohoto nepochopil a spokojuje se pouhým povrchem a v modlitbě samým mechanismem, nepochopil podstaty křesťanství a jest jen politování hodným příslušníkem tohoto vznešeného náboženství!

Správná modlitba musí, jak se obyčejně říká, jíti ze srdce, to jest, musí vycházeti z duše, naplněné věrou, důvěrou a láskou k Bohu, musí býti dýcháním duše, v níž žije Bůh. Každá modlitba musí vzbuditi živou myšlenku na Boha a vroucí city k Němu a jen tak jest modlitbou pravou. Modlitba jest myšlením na Boha, mluvou s Bohem, jednáním v Bohu, s Bohem a pro Boha. — Rodičové musejí na dět-

skou duši — na rozum a cit — tak působiti, by začala duše nábožensky dýchat, by naplněna poznáním Boha a úctou a láskou k Němu dovedla se k Bohu povznést. S takovou modlitbou vnitřní mohou ovšem spojeny býti úkony zevnější — slova ústy vyslovovaná, klečení, sepnutí rukou, ale tyto věci nesmějí se považovati za podstatu modlitby, nýbrž pouze za užívanou vnější formu při ní. Nezavrhuje se těchto úkonů a nemůžeme jich ani zavrhovati, ale prohlašujeme rozhodně, že jen tehdy jsou dobré a potřebné, je-li s nimi spojen i správný duch. Považují-li se však za věc hlavní, a vnitřní duch se při tom opomíjí, pak před takovým poblouzením musí křesťanská výchova co nejvíce varovati a nikoliv k němu ještě naváděti. Čekati, že by se snad později z těchto vnějších forem přece mohl vyvinouti pravý vnitřní náboženský cit, bylo by bláhovým očekáváním. Dítka vyrostou v domnění, že se modlí správně a pak modlitby celého jeho života jsou bezcennými. A kdo se neumí dobře modliti, neumí ani dobře žíti.

* * *

Cesty, k správné modlitbě vedoucí a vzájemně se doplňující jsou dvě: příklad a poučení.

1. Hlavním návodem k dobré modlitbě dítka jest dobrý příklad rodičů. Dítě nemá však viděti vzor modlitby u svých rodičů jen v zevnějších formách, když totiž oni klečí a se modlí, nýbrž v celém jejich životě má cítiti její dech. Dítě musí již od mládí dýchat v náboženském ovzduší, jež doma tvoří rodiče svým příkladem. Tento dech modlitby jeví se někdy ve zbožném pohledu rodičů k nebi, jindy ve vroucích slovech úcty, prosby, díků, jež plynou ze srdce dojatého velebností Boží, sklíčeného strastmi, překypujícího díky; ve slovech krátkých ale vroucích: Bože můj, jak jsi dobrý, mocný; Tebe prosím, Tobě děkuji! Cena takových výroků nespočívá snad v krásných slovech, nýbrž jedině ve hloubce citu. Nejlépe však jeví se duch modlitby ve svědomitém plnění vůle Boží ve všech okolnostech, v poslušnosti nikoliv z bázně, nýbrž z lásky k Bohu. Zvlášť vroucí zbožnost matky mocně povznáší duši dítka do výšin náboženských.

Cítí-li dítě, že život rodičů jest ustavičná vzpomínka na přítomnost Boží, živá víra v Něho, pevná důvěra, zvlášť však vroucí láska; cítí-li, že rodiče takto „modlí se bez přestání“, tu sémě náboženského života dobře jest opatrováno a z něho, jako květiny na zavlažované louce tiše pučí pravá zbožnost, jež má duši brzy okrášliti. — Jen opravdu zbožným rodičům, kteří pravou zbožnost pochopili a dle ní také opravdu žijí, zdaří se toto veliké dílo; proto jest důležité, by sami u sebe doplnili, co snad z mládí bylo u nich zanedbáno a co nyní chtějí vštípati svým dětem. Bez tohoto dobrého příkladu mají všechna jejich poučování, napominání a rozkazy jen pramálo naděje na výsledek.

Dále musí dítě viděti též skutečnou modlitbu, a to nejen matky ale i otce. Nemodlí-li se též otec před a častěji i se svým dítětem, pak jen boří to, co matka pomalu svým dobrým příkladem staví; dítě brzy utvoří si úsudek, že modlitba není tak nutná, jak mu matka říká. Také již od mládí musí si zvykati úplně tiše se chovati, když se rodiče neb jiní dospělí modlí. Tím samo sebou cítí, že chvíle

modlitby jest něčím vážným a posvátným, již vše ostatní světské musí ustoupiti, pak také samovolně spíná ručky a pohybuje svými drobnými rty. Neděli již od mládí má považovati za den posvátný, jenž zvláštním způsobem náleží dobrému Pánu Bohu. Tu a tam vezme již matka své maličké na kratší bohoslužby; zvláštní ozdoba chrámu, zbožnost věřících a zbožnost matky, zvláště pak malebné obřady církevní, jež jsou jakoby zvlášť pro vnímavou duši dětskou upraveny, budou již od mládí blahodárně na ně působiti. Chrám stane se mu místem posvátným a drahým, kam i v pozdějších letech bude ochotně spěchávati.

2. Ačkoliv v nejprvnějších letech dětských hlavní věcí jest cit úcty a lásky k Bohu, přece rodičové musejí se již též snažiti, dáti dětem slova k vyjádření toho citu, musejí je učiti modlitbě a poučiti je, že modlitba jest svatou povinností všech, kterou sám Bůh ukládá. Ovšem nemohou učiti dlouhým modlitbám dospělých; zvlášť začátek slovné modlitby jest velice důležitý. Mají modlitbu učiniti svým dětem povinností radostnou a potřebnou, neboť jen tak mohou míti záruku, že ji pak dítě bude konati po celý život. Toho však nedocílí násilným nucením k modlitbě, nýbrž vzbuzením správných citů k Bohu. I když tyto city budou ještě dětsky nedokonalé, tož přece nesmějí nikdy scházeti. I nejmenší úkony (na př. políbení, jež dítě ráno neb před spaním Bohu posílá) mají velkou výchovnou cenu, jsou-li spojeny s pravým vroucím citem.

Mnozí rodičové chlubí se, jak jejich 4—5 leté dítě umí různé modlitby a zatím jest to vše jen násilně v paměť vpraveno a dítě smyslu těch modliteb ani nerozumí. Uznáváme ovšem, že není u dítěte potřeba, by všemu porozumělo a vše tak promyslelo a procítilo jako lidé dospělí. Stačí, když jest tam aspoň stopa po myšlenkách a citech, jichž jest k modlitbě potřeba, ale tato stopa nikdy nesmí scházeti. Bůh má zajisté v dětském žvatlání největší zalíbení, ale musí s ním též spojen býti dětský cit. Jest to také něco jiného, když dítě, které několikrát slyšelo Otčenáš, dobrovolně chce se účastniti modlitby dospělých, než když k modlitbě, již nerozumí, násilně jest nuceno. Tam jest dobrovolná ochota a tedy i příslušný cit, zde povstává obyčejně nechuf, odpor a to zajisté Bohu líbiti se nemůže. Co pak později jest platno vysvětlovati dítěti smysl modlitby, když již si navyklo bezmyšlenkovitosti při ní. — Netvrdíme ovšem nikterak, že by se dítě nemělo modliti naučenými slovy modlitby — to nikterak, ale vroucně si přejeme, by modlitba šla ze srdce, by dítě mluvilo k Bohu slovy, kterým rozumí, slovy spojenými s vroucími city úcty a lásky k Bohu.

Z citů nejsnadněji lze vzbuditi cit prosby a díků. Tyto dva city učíváme vyjadřovati v dětské modlitbě již od 3 roku. Pro dítě tříleté mnohém lepší jest modlitba večerní: Dobrý Pane Bože, stůj u mého lože. Amen. — Ranní: Dobrý Bože, Tvoje děti za ochranu děkují Ti. Amen. — Před jídlem: Dobrý Bože, dary své nám dej, dětem svým jich štědře požehnej. Amen. — Po jídle: Bože dobrý, za Tvé dary přijmi naše vroucné chvály. Amen a kříž k tomu lepší jest, než dlouhé modlitby dospělých. Ve čtvrtém roce možno naučiti dítě: Andělíčku, můj strážníčku, opatruj mi mou dušičku, opatruj ji dnem i nocí od škody a od zlé moci. Duši, tělo opatruj, andělíčku, strážce můj! neb jiné kratší, lehké a veršované modlitby. Teprv od 5 roků učíme nejkrásnějším, ale pro děti přec k pochopení obtížným

modlitbám: Otčenáši a Zdravas Maria. Jak však jim učiti? Předřikávat a nutit dítě, by slova opakovalo, není správným; ať se rodiče modlí často hlasitě před svým dítkem a ono pochyťí za nějaký čas slova hravě. Již tehdy, když dítě počne opakovati jednotlivé prosby těchto modliteb, musí se mu jejich smysl vyložiti; to jest svatou povinností zvláště matky. Ostatní modlitby možno ponechati až na konec 6. roku a do školy. — Ze všech denních modliteb jest nejdůležitější ranní a večerní; tyto konati vždy se svými dětmi má matka považovati za svou nejvážnější povinnost, již jen z nejdůležitějších příčin smí vynechati.

Rodiče musejí také pečlivě o to dbáti, by celý život dítko byl v souhlase s jeho náboženským poznáním, by vždy a pečlivě varovalo se zlého a konalo dobré z lásky k Bohu. Nic tak neubíjí život modlitby jako špatný život a proto musí býti v dítku pěstována náklonnost k dobrému a odpor proti zlu. Jen v dobrém srdci může vzkvétati vroucí láska k Bohu a jen v dobrém srdci jest možna ustavičná modlitba v duchu a v pravdě!

Výchova svědomí.

Velikým dobrodiním pro plavce jest kompas. Bez něho nerozeznával by na širém moři světových stran a v bouři snadno ztratil by cíl své cesty a spěl v záhubu. Však póly kompasu stále směřují jeden k jihu, druhý k severu a kompas hned se chvěje, když loď opustí pravý směr. Působí to neviditelná, v zemi ukrytá síla, jež uvádí magnetku do pohybu. A aby magnetka byla citlivější, podpírá se a staví se na ostrou špici. — Takový citlivý kompas dal nám dobrotivý Bůh ve svědomí. Jedna strana jeho stále ukazuje nám k dobru, druhá ukazuje nám, kde jest zlo a tak vede nás, když se jím svědomitě dáme řídit, bezpečně k poslednímu cíli. Řídí pak je síla neviditelná, v srdci ukrytá, síla velice mocná, totiž idea Boha. A tento kompas stále se chvěje, když člověk ztrácí pravý směr života, je nepokojný a činí i člověka nepokojným. Aby pak byl ještě citlivější, jest povinností rodičů podepříti jej správnou náboženskou výchovou svědomí.

Svědomí nebývá snad teprv výchovou v srdce lidské vštípeno. Hlas jeho jest dítku vrozen zároveň s ideou Boha, svědomím ohlašuje se netělesná, nesmrtelná, k obrazu Božimu zrozená duše. Jako seménko, čekající na vzrůst svou dobou, dřímá v dětském srdci, kořínky počíná zapouštěti, když dítě počíná míti tušení o Bohu a na venek počíná klíčiti, když začíná míti pojem o Bohu. A povinností rodičů jest tyto první něžné výhonky svědomitě opatrovati. Hlas svědomí, zvláště svědomí před skutkem mluvícího, jest jemný; neporoučí: ty musíš neb nesmiš, nýbrž jen tiše radí: ty máš neb nemáš! Jen po skutku ozývá se hlasem důtklivějším. Správná pak výchova má tento hlas co možná sesílití, jako naopak nesprávná výchova zase jej otupuje aneb i udušuje.

První popud, by dítko svědomitě plnilo své povinnosti, pochází ovšem více z venku, z okolí dítko, zvláště od rodičů. Rodiče musejí je dobrým příkladem, přivykáním svědomitému zachovávání domácího pořádku a rozkazem učiti plniti jeho povinnosti. Však při tomto nabádání zvenku nesmí přestati, jinak nenavyklo by si dítě nikdy samo-

statnosti v dobrém. Stalo by se jen loutkou, která neumí udělati samostatného kroku a čeká stále jen na cizí vybídnutí a pomoc. Dítě musí se učit samostatně rozhodovati se pro dobro, poslušno svého vnitřního hlasu svědomí, který mu to ukládá. Musí se učit jednati samostatně i když mu žádný člověk více směru neudává. Musí nabýti mravní svobody. A k této samostatnosti dopomáhá jedině správně vychované svědomí. V naší době chybí obyčejně výchova svědomí a neblahé následky toho vidíme jak v životě jednotlivců tak i celé společnosti. Kde nemluví hlas svědomí, tam mluví hlas vášně. Význam svědomí pro dobrý lidský život nelze nikdy dosti oceniti a proto výchova jeho patří k předuležitým úkolům celkové výchovy. Však jest to též úkol velice jemný a zdaří se jen při největší svědomitosti rodičů.

Jako vůbec při celé náboženské výchově tak i zde jsou k tomu cíli dva prostředky, jež se musí vzájemně doplňovati: dobrý příklad rodičův a poučení.

* * *

1. První a hlavní úloha připadá dobrému příkladu rodičů. Rodičové musejí býti svému dítěti, jakmile se probudí jeho smyslový život, vzorem svědomitosti v plnění mravních povinností. Z jejich života musí dítě vycítiti nejvyšší panství Boží nad všemi myšlenkami, city, řečmi a skutky lidskými, mravní zákon Boží nad námi, jehož všichni musíme poslouchati, chceme-li si zabezpečiti šťastný život pozemský i posmrtný. I když malé dítě nerozumí ještě zúplna této svědomitosti, tož přece zůstává v jeho duši aspoň stopa po ní, stopy tyto každým novým dobrým příkladem stále se prohlubují a udávají pak směr celému pozdějšímu životu. Zvlášť první dojmy na dítě jsou rozhodujícími pro celý život. Každý ví, jak mocným vlivem působí na citlivou duši dětskou příklad a tudíž zajisté není lhostejno, jestli dobré či zlé příklady působí tento první, hluboký a trvalý vliv na dítě.

2. K příkladu musí pak přistoupiti i poučení o svědomí. Hlas svědomí jest sice dítěti vrozen, dítě však musí se učit tento vnitřní hlas slyšeti, jeho dbáti a dle něho se řídit. Rodičové nemohou mu ovšem vykládati, co svědomí jest, ale musejí mu často vroucími a přesvědčujícími slovy říkati, co mu svědomí v srdci tiše a jemně praví. Toto poučení děje se dvojím způsobem:

a) Zřetelnější jest svědomí, jež se ozývá po skutku, ať již dobrém či zlém, a proto dítě při každé příležitosti má býti upozorněno na působení dobrého svědomí, na vnitřní spokojenost, radost a sladký cit po dobrém skutku. Příklad: Rodiče dávají před dítětem chudému almužnu. Dítě hledí rodiče napodobiti a někdy samo od sebe, nevyzváno, daruje též nějaký dárek. Pochvalte je za to a řekněte mu, že ten pocit spokojenosti, radosti a blaha, který teď plní duši jeho, jest hlas dobrého svědomí, jest hlas samého Boha, jenž chválí a odměňuje tak dobrý skutek již na zemi. Takový cit že budou cítiti po každém dobrém skutku a tento hlas jim taky neklamně oznamuje, že skutek byl dobrý a bohumilý. — Jindy snad dítě selže. Upozorněte je hned na vnitřní nepokoj, vnitřní strach a výčitky, poučte je, že jest to hlas svědomí, jež vytýká, že spáchán byl hřích, jest to hlas samého Boha, jenž takto kárá a trestá každý zlý skutek již na zemi a volá k po-

lepšení. Takové výčitky že by cítily po každém skutku zlém a ty že jim též správně oznamují, že jejich skutek byl špatný a Bohu nemilý.

Samo sebou se rozumí, že se rodičové při tomto poučování musejí varovat všeho přehánění, by snad dětem nenamlouvali citů, jichž oni necítí. Svědomí ozývá se jen tehdy, když skutek byl opravdu zlý nebo dobrý a když byl dobrovolný; co dítě udělalo dobrého neb zlého z nevědomosti neb z přinucení, tam obyčejně hlas svědomí mlčí a tu bylo by úplně pochybeným mluvití dítěti o hlasu jeho svědomí. Jen vždy plnou pravdu!

2. Když bylo dítě poučeno o svědomí odměňujícím a trestajícím, musí se učit znáti ta hy svědomí povzbuzující neb varující, jež se ozývá před dobrým neb zlým skutkem. Zde mají rodičové celým svým vlivem stále působiti, by naučili dítě vždy napřed tázati se a pak jednati dle toho vnitřního hlasu. Zde ovšem nemohou znáti té chvíle, kdy svědomí mluví, jak tomu bylo po skutku, protože hlasu svědomí svých dětí neslyší; ale budou mu vypravovati příklady o jiných dětech, které hlasu svědomí buď dbaly neb nedbaly, a tím si zasloužily odměny neb trestu. Poučení takové nebude rodičům těžko naléztí; stačí sebe jednodušší. Na př. o dítěti, jež mělo kus chleba a vidělo jiné dítě chudé a hladové; vnitřní hlas je vybízeli: dej mu kousek. To byl hlas svědomí, hlas Boží, vybízející ke konání dobrých skutků. I tebe bude tvé svědomí vybízeti ke konání dobrého a proto poslouvej vždy toho hlasu. — Neb o dítěti, jež chtělo krásti; jak mu srdce tlouklo, jak úzkostně se ohlíželo, jak uvnitř slyšelo tajemný hlas: Nekraď! I tebe bude tak tvé svědomí varovati před hříchem; buď ho vždy poslušno a budeš šťastno.

Ovšem i zde potřeba varovati se všeho přehánění, čímž by se mohlo vypěstovati svědomí chorobné, úzkostlivé, které všude vidí jen hřích a pak pro nic nemůže se rozhodnouti. Rodičům, kteří sami zachovali si útlé svědomí, jistě podaří se toto veliké a důležité dílo, vychovati správně svědomí i svých dětí. Stěží však podaří se rodičům, kteří své svědomí povrchním životem otupili!

Rodina a škola.

Rodinná výchova nesmí též přehlédnouti onen velký boj dnešní doby mezi vírou a nevěrou, vedený zvláště v oboru výchovy mládeže. Ve výchově domácí není ovšem dosud zjevného boje proti náboženské výchově; vědí nepřátelé křesťanské výchovy, že nemají dostatečných důvodů na zotročení rodin, jsou práva rodičů na výchovu jejich dětí příliš jasna. Než proto přece necouvají a vedou tento veliký boj s nemalou urputností aspoň tajně. Chtějí odkřesťaniti rodinu, by pak mohli odkřesťaniti domácí výchovu.

Čím méně však mají dosud naděje v rodině, tím více usilují o odkřesťanění školy, a to, co dnes vede se proti křesťanské škole, jest soustavný boj. Vymýšlejí se různé důvody, jež mají tento boj ospravedlniti. Nejčastěji říkávají, že nebojují proti náboženství ve škole, nýbrž jen proti určitému náboženskému vyznání, čili proti způsobu, jak se náboženství vyznává. Poněvadž však z náboženství musí nutně plynouti také nějaké náboženské vyznání, tu bez vyznání znamená

dnes tolik jako bez náboženství, a boj proti vyznání jest zároveň bojem proti náboženství. Je to jen zatajování pravé skutečnosti, v jaké si vždy libuje nevěra, která na sebe v různých dobách bere různou podobu, by zakryla svou ohybnou tvář a nebyla lidem tak nápadnou.

Kdož vystupují proti náboženství, musejí popírat i nejvyšší cíl, k němuž křesťanská výchova směřuje; nadpřirozený život v Bohu. Křesťanská a nekřesťanská výchova representují dva světy, stojící k sobě v úplném opaku: svět s Bohem a svět bez Boha — a jak staletá zkušenost potvrzuje a jak to vidíme potvrzeno i v dnešním společenském životě: jeden svět plný míru a požehnání, druhý pak plný rozervanosti a zoufalství. Nekřesťanská výchova nepopírá však jen nadpřirozený cíl lidského života, ale má i cíl jeho přirozený, neboť bere hlavní a nejmocnější popud, proč má býti člověk i přirozeně dobrým. — Budou-li rodičové pevně přesvědčeni, že nejdůležitější a jedinou pomůckou k dosažení cíle jak nadpřirozeného tak i přirozeného jest náboženství, pak budou též věděti, co mají souditi o výchově bez náboženství neb bez vyznání a budou žádati, by jejich děti i ve škole vychovávány byly v tomtéž duchu jako byly vychovávány doma, totiž v duchu náboženském.

* * *

Náboženská výchova v rodině a ve škole musí tvořiti jeden nepřetržitý celek. V rodině, kde tato výchova správně byla prováděna, vyvíjelo se do 6. roku tušení o Bohu a první vědění o NĚm. Do školy pak přicházejí děti s těmito prvními počátky náboženského života. Přicházejí však také děti úplně bez nich, neb s počátky úplně zvrácenými a tu má škola všechny tyto malé bytosti přiváděti k správnému a jasnému poznání Boha, má doplňovati neb napravovati, co domácí výchova buď zanedbala neb pokazila. Zajisté vznešená to úloha, ale obtíž v ní bez míry. Každé dítě má jinou schopnost, jinou zásobu předběžných vědomostí a škola má nyní u padesáti a více dětí pokračovati v té úloze, která se rodičům zdála těžkou u jejich jedináčka!

A tu jest opět třeba pamatovati, že ani ve škole nedá se poznání Boha vštípati v srdce dětské pouhým předříkáváním a opakováním náboženských pravd :: katechismu neb učením se jím na paměť. Poznání to musí i ve školních letech pohnout, musí se vyvíjeti dle zákonů o vývoji lidského ducha. Jako pak v tělesném životě jen taková potrava jest pro dítě zdravá a užitečná, kterou ono může ztrávit, která může přejíti v jeho krev; tak jest tomu i v životě duševním a náboženském. Jen taková náboženská potrava jest pro dítě zdravá a užitečná, kterou ono může ztrávit, která může přejíti v jeho krev, jeho náboženského myšlení a cítění. Jen takové pojmy smějí dítěti býti podávány, které může dětský rozum pochopiti, jež účinně působí na dětskou vůli a jsou pak popudem k jednání. Vše ostatní jest pro dítě neztravitelné a tedy nezdravé.

Bohužel však naše škola příliš brzy a příliš mnoho vyučuje, to jest podává dítěti cizí vědomosti, soustavně bez ohledu na jeho duševní vývoj — a to zvláště v náboženství. Již malým dětem předkládají se ve škole různé články víry, dětskému duchu příliš vzdálené, definice různých ctností, jimž dítě dosud nerozumí, zkrátka vše, co

ono bude museti teprv jako dospělý člověk věřiti a konati. Mohou tyto vědomosti probuditi také patřičné city? Jak směšné jest to a zvrácené chtíti dítě učiniti co nejdříve dospělým, povznésti je na výši dospělých a na této výši chtíti je učiti Boha poznávati a milovati. Jen, pro Bůh, nechme děti býti co nejdéle dětmi, jest to nejšťastnější doba jejich života a vychovávejme je jako děti! Od dětí nežádá přec Bůh služeb dospělých a nač je tedy k tomu nutiti? Kristus Pán blahoslavlil dětství a dával je dospělým za vzor, proč tedy předčasně je ukončovati? Kéž by této samozřejmé závady všichni vychovatelé byli vždy pamětlivi!

Chybuje se velice v tak zvané náboženské výchově tím, že se vědění náboženské přeceňuje. Vědění vidí se často jen v mechanickém odříkávání vět a pravd katechismu, a takové vědění má se za náboženství. A když potom přistoupí k němu několik třeba i vynucených vnějších úkonů (modlitba, návštěva kostela, přijímání sv. svátosti), má se to za zbožnost. Mnohdy také náboženské vědění nevštěpuje se k vůli tomu, by se jím dítě stalo lepším, nýbrž by jím oslnilo! — Tak náboženská výchova dnešní doby ve škole stává se často pouhou formou, při níž schází duše a život a taková forma ubijí. Nezavrhujeme ovšem a ani nemůžeme zavrhnouti určitých forem, ale zavrhujeme rozhodně každou prázdnou formu. Při takovém vychování, kde dbalo se jen povrchu a zapomínalo se na jádro, není pak divu, že i u lidí, kteří měli „náboženskou výchovu“, jest takový rozdíl mezi vyznáním a životem vyznavačů, mezi věrou a jednáním. Dnešní svět jest pln odstrašujících příkladů takové „náboženské výchovy“. Sami nevěrci a naši náboženští nepřátelé nám na to poukazují — a my měli bychom jim za to býti vděčni!

Kdyby náboženská výchova spočívala jen v učení katechismu a v přidržování k některým zevnějším náboženským úkonům, pak by byla úlohou velice lehkou. Vždyť co jest lehčího než do dětské a pružné paměti vpraviti několik vět, co snadnějšího, než donutiti dítě cizí autoritě ještě tak podléhající k modlitbě, k návštěvě kostela? Náboženství — a to musíme stále míti na paměti — nezáleží jen ve vědění, a vědění není též posledním cílem; náboženství záleží jedině ve vroucí lásce k Bohu a ve svědomitém plnění Jeho svaté vůle. Dítě, které opravdu Boha miluje, stojí výše než učenec, který dovede učeně sice mluvit o Bohu, ale lásky k Němu nemá. Vše ostatní jest jen prostředkem k cíli, prostředkem více méně vhodným, podle schopnosti člověka. Proto také nikterak nezavrhujeme a ani nesmíme zavrhnouti učení katechismu; čím větší rozmáhá se boj proti pravdám náboženským, tím více musejí býti pravdy ty odůvodňovány a to se může soustavně díti jen v katechismu. Ale zavrhujeme rozhodně přílišné, příliš časně a příliš mechanické učení se katechismu, jež nemá žádného vlivu na rozum, cit, vůli a praktické jednání. Takové učení jistě nezplodí křesťanského života, ale spíše odpor proti náboženství, a proto jest úplně pochybeným. Kéž by se jim tedy dítě předčasně nepřesycovalo!

Katechismus jest souhrn všeho ústního učení a proto patří teprv do rukou dospělejších. V dřívějších dobách nebyvalo takového učení katechismu, ba nebyvalo katechismu vůbec. Tenkrát ve škole učení bylo proniknuto náboženstvím. Teprv, když koncem středověku počal se život přirozený oddělovati od nadpřirozeného a obojí život počal

se považovati za život dvojí, zcela se různící, tak teprv zavedeno zvláštní vyučování katechismu, by aspoň něco se zachránilo. By se tedy věc napravila, musí celková výchova rodinná i školní míti opět křesťanský charakter, cíl přirozený musí opět splývati s nadpřirozeným, by nadpřirozený měl tam vůdčí úlohu. Tuto tak samozřejmou zásadu může popírati jen úplné popírání Boha neb nenávisť Boha, může potírati jen směr, hlásající: pryč od Boha. Proti tomuto zhoubnému směru však potřebujeme opravdových křesťanských škol, v nichž by celá výchova proniknuta byla čistým a vznešeným duchem učení Kristova, z nichž by zase vycházelo hojnost pevných křesťanských charakterů. Nesmíme stále jen a úzkostlivě hleděti, co této snaze řekne pyšná nevěra, která domnívá se sama jen míti všechno právo ve svých rukou. Svatou naší povinností jest stavěti dle svých sil chrám Boží na zemi!¹⁾

J. Š.

Moderní vynálezy v oboru didaktické methodiky a paedopsychologie.

Methody počtů se stanoviska kulturně historického.

Kriticky osvětluje J. Š.

Žijeme ve znamení pokroku moderní kultury a osvěty; se všech stran zvoní nám v sluch vábivé heslo volnosti a výchovy umělecké; duchů svátečně naladěných zmocňuje se nevýslovné nadšení, srdce jásají bušice tempem zrychleným vůči příští snad už nedaleké říši světlých ideálů, v jichž záři líbezně procházeti se bude šťastné pokolení duchův. Tehdy pomine, co naplňovalo duši strastí a slzu tisklo z oka; různé záhady dojdou svého rozřešení a vášnivé záchvěvy srdcí rozladěných zazní v tónech serafické konsonance.

Šťastná předtucha blažené doby této jest údělem duchův ideálních. Nám smrtelníkům jest klopotit se dále krušnou cestou týdne a jen ve chvíli uvolnění šťastné myšlenky dopřáno nám zaplesati radostí sabbathu; neboť doufáme, že práce naše jest jako síla elektronů, jež vyveze lidstvo na ostrov blaženější budoucnosti, osvěcujíc vždy jasněji tajnosti prostor a věkův i všech záhad v nich uložených.

Škoda, že dosud o věcech nejdůležitějších panují názory nejrůznější a že ke šlechetné snaze duchů čistých přidružují se obyčejně hejna srdcí poskvrněných, daleko před moudrostí a rozumem běžících a bloudících.

Jednou z věcí oněch nejdůležitějších jest zajisté výchova mládeže, jež v době moderní má býti ideální, umělecká. V různých časopisech, soukromých i veřejných poradách a debatách mnoho o předmětu tom mluveno, ale výsledek jeví se dosud namnoze jednostranný a nepa-

¹⁾ Použito různých pramenů, zvláště Auer, Alte Ziele, neue Wege.

trný; vyskytují se dokonce vážné hlasy, že výchova moderní jest ve výsledcích svých daleko chatrnější nežli výchova školy staré.¹⁾

Rodičové stěžují si nejen do chování a způsobů svých dětí, ale namnoze i na nedostatečné vzdělání, jehož dítky v obecných školách během osmi let nabývají.

Vina toho svaluje se obyčejně na učitele, avšak ne vždy právem; neboť ve škole moderní nalézáme dnes tolik nedostatků a nepraktických, ne-li přímo škodlivých zřízení a nařízení, že učitel mající na mysli vyhověti nařízení, nevyhoví účelu vyučování.

Lepší stav věci bývá tam, kde ustanoven jest obmyslný c. k. okresní školní inspektor z řad učitelstva samého, jenž znaje chatrnost nařízení přihlíží hlavně k cíli, dovoluje učitelstvu kráčet cestou královskou, jak tomu chtěl už dávno Komenský.²⁾

Mezi rodiči panuje obyčejně největší nespokojenost z té příčiny, že dítky během osmi let nenaučí se ve škole ani jazyku německému; učitelé středních škol stěžují si, že dítky během pěti let nenaučily se dobře ani násobilce, a v pravopise že hromadí spousty chyb, že jsou drzé v chování atd.

Nuže, v čem spočívá hlavní příčina neúspěchu?

Pokud se týče mravnosti, jest zřejmo z dějin minulosti i přítomnosti, že stav ušlechtilosti lidu stoupá nebo klesá stejnoměrně s náboženstvím a nelze fakta tohoto popřítí se stanoviska vědy způsobem nižádným.

Pokud máme na zřeteli pokrok u vyučování vědám ve školách našich, jest nesporno, že neúspěch založen jest ve škodlivých zařízeních a proveden nedostatečností method vyučovacích.

V ročnících VI., VII. a VIII. tohoto časopisu osvětlili jsme zvláště metody skriptologie; proveden též důkaz, že neúspěchy našich škol vkořeněny jsou již ve třídách I. a II.³⁾

Kterak by možno a snadno bylo odpomoci nedostatkům ohledně method skriptologie, uvedeno v „Nové čítance pro I. tř.“⁴⁾

Úkolem tohoto pojednání jest seznámiti veřejnost s různými methodami počtů moderní školy a stanoviti methodu jak po stránce theoretické tak i po stránce praktické nejdokonalejší.

Methody počtů se stanoviska kulturně historického.

Neúspěch konstatovaný při vyučování počtům dal v novější době podnět k hlubšímu přemýšlení a důkladnějšímu zpytování v oboru methodiky počtů. Výsledkem mnohostranného zkoumání a bedlivějšího pozorování psychologického ve škole jsou četné více méně praktické metody a methodiky, jakož i předměty názorné a různé pomůcky

¹⁾ Čech, Vlast, Křesťanská škola, Právo lidu, Národní Politika atd. v přemnohých číslech.

²⁾ Did. analyt. CLIX., p. 3.

³⁾ »Vych. L.« VIII. „Výzkumy na poli did. meth.“

⁴⁾ »Vych. L.« roč. VIII. č. 8. a 9.

k dotyčnému vyučování, na př. počítadla: srdcové Obstovo, obrázkové Cimlerovo, krychlové Vlkovo, knoflíkové Vlkovo, tyčinkové, různá kuličková, číslicové Mayerovo, kupecký krám,¹⁾ anglicko-americké na základě románských číslic vzdělané, francouzský arithmometer Arensův, pětkové Breierovo, mincovní Thomovo atd. Jakožto názornin užito kuliček, krychlí, knoflíků, obrázků různých předmětů, teček, čárek, hvězdiček, křížků, předmětův obchodních, peněz atd. K tomu druží se řada výkladův a methodik nejrůznějších směrův, odboček a kombinací.

Methody a jich vyučovací prostředky se zkoušejí, zavrhuje a nové se přijímají; tu a tam svitne z popela jiskra, jinde šlehne plamének, opět jinde zakmitne se bludička; světla jasného nalézáme poskrovnu; jde-li nám o to, bychom se ho dopracovali, bude nám jednotlivé metody a jich učebné prostředky bedlivě prozkoumati jak po stránce theoretické, tak i po stránce praktické a oceniti jak se stanoviska fysiologického, tak i s hledišť paedopsychologie a zdravé logiky, přesně a všestranně.²⁾ Tím není řečeno, že by vše šmahem muselo býti zavrženo jakožto stanovisko překonané, co jest staré, že jest eo ipso také špatné — nikoli, neboť ozývají se vážně hlasy, že škola stará v oboru počtů dopracovala se mnohem lepších úspěchů nežli škola moderní. Nemáme tudíž v úmyslu práci starší ani novější už napřed odsuzovati resp. zavrhovati, nýbrž po střízlivé úvaze všech důležitějších okolností pronésti prostý svůj úsudek pro nebo proti, předložití potom řadu vlastních myšlenek na uváženou, aniž bychom činili nároky na přijetí jich, nebo chtěli snad dle způsobu jistých pánů vysloviti jakýsi závazný kategorický imperativ.²⁾

¹⁾ Jos. Lošťák c. k. zemský školní inspektor na Moravě, „Hra na kupce“, Matouš Balcárek „Kupecký krám“ — viz o tom časopis Komenského 1903, str. 356.

F. Thoma ředitel paedagogia v Dolních Rakousích, zřídil odlišný krám ke své „mincovní tabuli“ už před lety.

²⁾ Spisy, jichž k pojednání tomuto použito, jsou hlavně následující: J. A. Comenii „Opera did. omnia“, „Schola ludus“, Did. analyt. *Anglicko-americká díla*: „Numbers“ při Kelly's Universal Readers, Roman notation (Appendix), „Addition table“ francouzská díla: „Directoire pédagogique“ à l'usage des Écoles (Paris), *Enseignement primaire élémentaire*, *Éléments de pédagogie pratique* (Paris), „Méthologie spécials“, *Conduite à l'usage des écoles* (Paris), *Numération et calcul*, *Methodologie théorétique et pratique*. *Exercices de calcul sur les quatre opérations fondamentales de l'arithmétique* (Tours, Paris). *Collection d'ouvrages classiques rédigés en cours gradués conformément aux programmes officiels*. *Petit Questionnaire sur le calcul et le système métrique* (Alfred Mame et fils, Imprimeurs Libraires, Tours; Ch. Poussielgue, Paris). *Enseignement primaire. Livres classiques rédigés en trois cours gradués pour chaque série du programme officiel*. *Solutions des exercices et problèmes du cours élémentaire d'arithmétique*, *Solutions des exercices du cours élémentaire de géométrie pratique*. Calcul oral et écrit. Calcul mental. Guibert. „Histoire de S. Jean B. de la Salle“, Croisé, *L'Institut des Frères des écoles chrétiennes*. Různá díla: *Das Schulwesen Englands* von K. Grundscheid; *Das Rechnen* von Dr. Fr. Močnik, *Veranschaulichung sämtlicher Rechenoperationen* von J. Mayer, *Das Rechnen im ersten Schuljahre auf Grund der Fünfferteilung mit besonderer Berücksichtigung des Sachrechnens* von J. Breier. Jos. Vlk, *Praktický*

Náležitě vyučování počtům v 1. třídě podle čtených dosavadních method není věci nikterak snadnou; důkazem tvrzení tohoto jest nepatrný rozsah číselný, předepsaný v dotyčných methodikách. Tak Josef Vlk, znamenitý praktikus, později c. k. okres. školní inspektor, stanovil pro první třídu obor čísel od 1 do 10. Při vyučování užíval trojího počítadla (1. bylo krychlové hmotné, 2. krychlové obrázkové, 3. knoflíkové); počítadlem krychlovým naznačil methodu, jež nyní právě razí si cestu do škol v Dolních Rakousích; methoda Breierova jest propracovaná methoda Vlkova; hlavním znakem jejím jest přehlednost; za tím účelem dělí se desítka na 2 pětky, č. 8 na $5 + 3$, č. 14 na $5 + 5 + 4$, č. 17 na $5 + 5 + 5 + 2$ atd. Jest tudíž č. 5 jaksi základem číselné přehlednosti.

Kdežto J. Vlk probírá ve své methodice v 1. třídy čísla od 1 do 10, stanoví Močník, Kraus-Habernal, Sucharda, Breier a j. pro I. třídu číselný obor od 1 do 20. Vlk a Breier užívají s výhodou číslic římských, ježto jsou pro systém pětkový zvláště příhodné. J. Vlk uvádí sečítání a násobení ve výhodnou synkrisi, Breier předkládá methodou synkritickou operace sečítání a odečítání; sečítání, násobení a dělení i měření. Pro oba způsoby hodí se dobře počítadlo knoflíkové i kuličkové, ale Breier užívá Thomova počítadla, t. zv. „mincovní tabule“ spojené s kupeckým krámem, o čemž podáme důkladný referát později na místě příslušném.

Obor čísel do 10 zdál se příliš omezený, obor do 20 naopak trochu široký; proto stanoven třetí způsob, totiž počítání do 15. Příkladem jest tu Joseph Mayer v Bavořích (Donauwerth). Týž sestavil si zároveň zvláštní způsob názoru v rámcích jednotlivých číslic; tak na př. v číslici 3 klade tři tečky, v 6 klade 6 teček, v 10 má 10 teček atd. Rozdělení za účelem přehlednosti provedeno barvami teček.

Jelikož počítání na tečkách, kuličkách, knoflicích, krychlích atp. stává se dětem velmi fádním a nudným a dítky následkem toho bývají roztržity, učinili u nás proti tomu opatření pp. Jan Kozák a Jan Roček, Cimler a Adolf Obst. J. Kozák a J. Roček zařídili početnici tak, aby dítky poutány jsouce zajímavým názorem v početnici, knihu i počty si oblíbily. Poněvadž tímto způsobem mnoho času věnuje se názoru, stanoven obor čísel pro I. třídu od 1. do 10. Zvláštností knihy jest, že početní operace uvedeny jsou v obyčejném pořadu progressivním: sečítání, odečítání, násobení, dělení a měření. Methodě synkritické nevěnována dostatečná pozornost. Cimler, jenž methodu svou vyložil na výstavě v Praze r. 1908 ve zvláště upravené školní světlici, předkládá názor na zvláštním svém počítadle, o němž zmíníme se důkladněji na místě příslušném. Názorem jsou tu: kočky, koníčkové, oslíčkové, kohouti, veverky, kravičky, ovce, psíkové, ptáci, stromy, motýlové atd. Jako zřízeny jsou miniatury počítadel kuličko-

návod k vyučování počtům ve třídě elementární na základě krychlového počítadla. J. Býňov, *Th. et Ph. Dr. Jean de la Salle*, Sully, *Studie dětství*, Tracy, *Psychologie dětství*, Dr. Lindner, *Encyklopaedisches Handbuch der Erziehungskunde* a j. v. Za laskavou ochotu, s kterou mu byly dány k dispozici znamenitá knihovna Strahovská v Praze a obsáhlá knihovna methodická Školských Bratří v Bubenči vzdává autor vřelý dík vdp. Cyrillu Strakovi, bibliothekáři knihovny Strahovské a Školským Bratřím. Autoru bylo též přáno použití knihovny universitní a Musejí v Praze.

vých pro dítky, tak zřídil Cimler miniatury svého školního počítadla. Dobře podotknuto o nich, že se hodí jako vhodný dárek příležitostný k domácí potřebě dítek; ve škole bychom s nimi zajisté mnoho nepořídily. Cimlerovo počítadlo hodí se ovšem jen pro počítání v oboru od 1 do 10 nebo do 20, jelikož manipulace stává se zdlouhavou. V ohledu tomto lepší jsou počítadla kuličková.

Někteří praktikové přišli tu na myšlenku lepší, aby totiž dítky ve škole byly lépe podporovány v samočinnosti nežli se dosud děje, když celá třída hledí na školní tabuli jaksi passivně, pozorujíc úkony na školní tabuli. Aby se předešlo této passivnosti a z ní prýšticí se roztržitosti, dali někteří učitelé dítkám pokyn, by si každé přineslo jistý počet knoflíků, kaštanů nebo podobných věcí do školy; jiní učitelé sami opatřili pro celou třídu kotoučky plechové, odpadky tovární, podobné desetihalěrům. Při počtech ve škole užito jich s velkým prospěchem; neboť způsobem tímto mocně se podporuje samočinnost žactva, čehož při názorech všeobecných pro celou třídu obyčejně nestává. Jednu nevýhodu má však onen způsob v tom, že dítky věci ztrácejí, nebo že jim při vyučování padají, načež při hledání jich, nastává roztržitost. Tomu chtěl odpomoci p. Adolf Obst zřídív dětské počítadlo srdcové, jež při vyučování mají dítky v ruce. Počítadlo srdcové jest sestaveno z kuliček ve svislých řadách; pojem pěti a tím přehlednost se usnadňuje zbarvením kuliček. Podobný způsob byl praktikován před 8 lety ve Sv.-Václavském pensionátu v Bubenči. Místo kuliček užito dřevěných kotoučků, jež byly navlečeny na kolmé dráty. Způsoby tyto jsou velmi výhodné pro prvopočáteční vyučování počtům. Ostatně však dobře jest způsoby různé případně střídati; neboť názor jediný při našich methodách za několik týdnů se omrzí.

Někde se ujal tež způsob představit žactvu stovku v podobě desíti desítek — na př. kaštanů navlečených na společný drát, (v některých školách na Moravě), nebo na dlouhé tabuli účelně zřízené složeno do jediné řady 100 halěrů, dvouhalěrů, desetihalěrů korun atp. Mince bývají z papíru, pobronzované resp. postříbřené.

Těmito a různými jinými způsoby hledí učitelé vyučování usnadniti; ač v I. třídě počítá se u nás jen do 10, do 15, nejvýše do 20, přece tolik námahy a přemýšlení, tolik názornin k tomu třeba! A výsledek? V časopisech se referuje, že ve staré škole žactvo naučilo se počtům daleko lépe na pomůckách jednoduchých, na prstech. Faktum toto jest snad příčinou, že ve školách Dolnorakouských, názor tento praobyčejný a nejlacinější znova dochází veliké platnosti. J. Breier užívá ho v oboru čísel od 1 do 15, což jest mu vskutku při jeho pětkovém systému názorem vůbec nejlepším.

Jiná tudíž otázka jest, zda hlavní vada našeho vyučování spočívá v názorninách nebo v methodách. Jest tuším dostatečně známo, že methodikové francouzští a anglicko-američtí mají úspěchy nepoměrně lepší nežli my, ač lepších než my názornin nemají; naše názorniny dokonce jsou lepší než jejich. Z toho soudíme, že hlavní vada našeho vyučování spočívá jen a jen v methodách. (Pokračování).

HUBERT SMOLKA.

O hluchoněmých.

(Dokončení.)

K nejlepším učitelům hluchoněmých patří Bedřich Mořic Hill (1805—1874), který vytvořil správnou a nejpřiměřenější metodu vyučovací, dle níž mají se hluchoněmí učití své myšlenky přímo řečí článkovanou pronášeti. Řeč známkovou značně omezil a zavedl urovnané vyučování názorné, náboženství, počtům a realii, což se všechno dalo řečí artikulovanou. Byl výborným spisovatelem odborným a vychoval celou řadu dobrých učitelů hluchoněmých. Ze žijících učitelů hluchoněmých první místo zaujímá ředitel ústavu hluchoněmých ve Frankfurtu nad Mohanem :

Jan Vatter, znamenitý učitel a odborný spisovatel. Ústav jeho navštěvuje každoročně celá řada učitelů hluchoněmých, aby tam na vlastní oči viděli, jakých výsledků se u svých žáků dodělává a aby tam pro své působení nabrali vzácných zkušeností.

V říši Rakousko-Uherské je dnes celkem 44 ústavů pro hluchoněmé, v naší polovině říše jest jich 27; z těchto je 23 internátů, ve Vídni jsou zřízeny 2 veřejné školy městské pro hluchoněmé, kamž děti docházejí, v Terstě a Tridentu po 1. Dle jazyka vyučovacího je 16 ústavů německých, 2 české, 2 polské, 1 slovinský, 2 italské, 3 česko-německé, 1 italsko-slovinský. 19 ústavů je světských, 6 v duchovní správě, 2 židovské (ve Vídni a Lvově). V Čechách je soukromý ústav česko-německý v Praze, česko-německé biskupské ústavy v Budějovicích a Hradci Králové a biskupský ústav německý v Litoměřicích. Na Moravě jsou 2 ústavy zemské s českou vyučovací řečí v Ivančicích a Lipníku, německý zemský v Olomouci (byl zřízen letos) a soukromý německý v Brně se zemskou podporou. Děti ze Slezska vzdělávají se v ústavech moravských. Počátkem školního roku 1909/10 bude otevřen ve Valašském Meziříčí nový ústav český, který bude postaven nákladem země. V každém ústavu zemském je místa pro 100 chovanců.

Pomýšlí se na to, aby jeden ze stávajících již českých ústavů buď v Ivančicích nebo v Lipníku proměněn byl na ústav pro hluché děti méně nadané (slabomyslné). Myšlenka tato posuzuje se mezi odborníky různě. Není od místa zmíniti se, že když bylo usneseno zřídití nutný 3 ústav český, dostalo se Němcům zbytečného ústavu druhého v Olomouci, ač dle úředních výkazů od moravských hejtmanství zdělaných není na Moravě německých dětí hluchoněmých ani pro jeden ústav.

Po Dolních Rakousích, kdež jest 7 ústavů (5 ve Vídni, 1 ve sv. Hypolitě a 1 ve Víd. Nov. Městě) bude jich míti ze zemí rakouských nejvíce Morava: 5. Z ostatních zemí korunních mají: Horní Rakousy 1 (Linec), Solnohrady 1 (Salzburg), Štýrsko 2 (Štýrský Hradec, Bruck n. M.), Korutany 1 (Celovec), Kraňsko 1 (Lublaň), Přímoří 2 (Gorice, Terst), Tyroly 2 (Mils, Trident), Halič 2 (Lvov: katolický a židovský). V Bukovině (Černovice) byl otevřen ústav loni v prosinci. V těchto 27 ústavech vzdělává se dnes na 2.000 hluchoněmých; ale kdyby se mělo dostati vyučování všem hluchoněmým dětem školou povinným, bylo by potřeba ústavů 70. Tak zůstává 4.000 dětí hluchoněmých

bez vzdělání. Nebylo by na místě, aby se stát těchto nešťastníků ujal a na památku slavného jubilea, zřídil ze státních prostředků několik potřebných ústavů, když posud na žádný ze stávajících halére neplatí? Toliko v t. zv. c. k. ústavě ve Vídni zřídil 20 nadačních míst, pro chudé chovance, ut aliquid fecisse videatur. Nevyhovělo by se tak přání staříčkého mocnáře, který touží, aby na místě nákladných slavností jubilejních veřejná dobročinnost stírala ubohým slzy utrpení nezaviněného? Ostatní státy jsou v těchto v profylaktických snahách daleko před námi. Proti 44 ústavům veliké naší říše stojí tu 88 ústavů v Německu, 73 ve Francii, 95 v Anglii, 47 v chudé Italii, 15 ve Švýcarsku, 12 v malé Belgii atd. V Japonsku jsou dnes 3 ústavy se 26 učiteli a 400 žáky. I v Číně jsou již 3 ústavy.

Kdo chce, aby jeho hluchoněmé dítě bylo přijato do některého zemského ústavu moravského, musí podati žádost na zemský výbor, který o přijetí rozhoduje. Žádost jest doložiti křestním a očkovacím listem, lékařským vysvědčením, že dítě jinak je zdrávo a po případě vysvědčením nemajetnosti. Doporučuje se, aby rodiče dítě své přivedli dříve do ústavu k posouzení jeho vzdělavatelnosti. Děti se přijímají zpravidla mezi 8.—10. rokem stáří. Děti starší přes 10 let se nepřijímají. Za každého chovance platí se ročně 800 K poplatku. Rodičům méně zámožným se tento poplatek snižuje a zcela chudí chovanci jsou v ústavě vzdělávání, živení a šacení bezplatně.

Před 3 roky založen byl v Ivančicích „Podpůrný spolek pro hluchoněmé škole odrostlé“. Účelem spolku jest mravně a hmotně podporovati hluchoněmé obojího pohlaví, když tito po ukončeném vzdělání z ústavu vystupují. Velmi mnozí chovanci jsou osiřeli nebo zcela nemajetní a zůstávají po odchodu z ústavu většinou sami na sebe odkázáni. Aby se takovým osiřelým, chudým a hodným hluchoněmým usnadnil vstup do veřejného života, to za úkol si vytknul Podpůrný spolek a obstarává vystouplým chovancům učednická místa u řemeslníků a služební místa v rodinách. Podporuje hmotně mistry, kteří přijmou hluchoněmé do učení a jest nápomocen penězi hluchoněmým při zařizování vlastních živností. Jakmile prostředky spolkové toho dovolí, zřídí spolek pokračovací školu pro hluchoněmé a útulnu pro opuštěné a pracovité dívky hluchoněmé, kdež by tyto vlastní svou prací a lidumilným přispěním veřejnosti našly trvalou výživu. V Brně trvá již delší dobu podobná útulna pro slepé dívky (Cernopolní ulice).

Jak zřejmo jest účel tohoto spolku skutečně humaní. Zaslужuje proto veškeré pozornosti a podpory veřejnosti. Kdo můžeš staň se členem spolku a přispěješ tím k realizování šlechetných jeho snah a cílů! Členské příspěvky jsou nepatrné: pro členy přispívající 1, pro členy činné 4 K ročně. Jsme-li mnohdy členy spolků a společků zbytečných, téměř žádné činnosti často nevykazujících, je přímo naší povinností přihláškami za členy podporovati uvedený spolek. Věnujme spolku také mravní podporu, řekněme lidem, že takový a takový spolek v Ivančicích trvá, že opatřuje učednická místa hodným chovancům ústavu, platí mistrům za chovance poplatek za vyučení, podporuje mistry, kteří hluchoněmé zaměstnávají, řádným rodinám doporučuje děvčata do služby, řekněme, že zamýšlí zříditi útulnu jakmile prostředky toho dovolí: že vůbec dbá, aby z chovanců po odchodu

z ústavu stali se platní členové lidské společnosti. Vřelé slovo povolanými ústy ve vhodný čas pronesené otevírá lidská srdce i kapsy pro šlechetnou myšlenku, která velí silnějším ujímati se slabších. — Takto může pro spolek působiti ve svém okolí každý člověk dobré vůle. Odměnou mu bude vědomí, že pracuje pro dobro ubohých!

Prameny, jichž užito bylo při této práci, jsou :

J. Kolář: Návod k vyučování hluchoněmých.

A. Schell: Artikulace ve škole hluchoněmých.

G. Pipetz: Die Taubstummen-Anstalten Oesterreichs.
Naučný Slovník.¹⁾

Katolický učitel se jmenuje list, který vydává spolek katol. učitelů na Moravě. Hájí v něm jednak zásady zdravého vychovatelství, jež jedině docílí výsledků dobrých na základě nábožensko-mravním, jednak odráží útoky Věstníku učitelského, jenž jest listem organizace učitelské, která se ocitla v rukou „pokrokových“ a protestanských. Vřele tento list doporučujeme katolickým spolkům i jednotlivcům. Vyšlo teď 2. číslo. Ročně stojí pouze 1 K 20 h. Administrace je v Krčmani u Olomouce.

¹⁾ Panu „Interesovanému“ z Věstníku.

Na „kritiku“, kterou jste začátek mého článku uvítal, dovoluji si Vám odpověděti následovně: Mohl jste s posudkem svým počkati, až bude článek ukončen. Prameny, kterých jste tolik postrádal, byl byste nyní na konci článku našel a Vaše meditace o slušnosti a neslušnosti byly by odpadly. Co se týče okolnosti, že chybují při artikulování hlásek p a s, budiž mi dovoleno odvolati se na uvedené prameny a poprositi pana kritika, aby si neobtěžoval také pány autory těchto pramenů o své neomylné metodě poučiti, je-li přesvědčen, že jenom jeho způsob vede k výsledkům. Při psaní článku měl jsem v první řadě na mysli upozorniti na „Podpurný spolek pro hluchoněmé v Ivančicích“ a nikoliv snad rozepisovati se o I. třídě a vytyčovati nové mety snažení artikulačnima. To ponechávám panu kritikovi. Povídate dále: „Není také dobře chlubiti se cizím počim, že v ně k t e r ý c h (?) vyšších třídách jsou výsledky velmi slušné, zavání to samochválou!“ Myslíte opravdu, že jsem tak velice naivní, abych se chlubil třídou, kterou můj předchůdce na tak vysoký stupeň přivedl. Nebuďte dětinským! Minil jsem třídy, ve kterých je dobrý materiál — nadané děti. Konečně neračte si připouštěti starosti o změnu mé povahy a zájem svůj obraťte na něco vděčnějšího než-li je psaní kritických úvah při spuštěném hledí. Nezapomínejte, že v zášerí anonymity uplatňuje se zpravidla ta horší polovice člověka, jemuž jde méně o to, aby kritikou dobré věci prospěl, jako spíše nepohodlnou osobu před veřejností sesměšniti a od dalších pokusů ji odraziti. — Ostatně nemáme ještě domluveno a doufám, že se brzo seznáme! *Hubert Smolka.*

(Na celou „kritiku“ ve Věstníku lze nejlépe odpověděti: „Kdyby pojednání bylo v „Komenském“ nebo „Věstníku“ atd. a ne v časopise katolickém, bylo by celé pojednání výborné! (Pozn. redakce.)

Jednota katolických učitelů a jednota katolických učitelek na Moravě vystoupily z říšského svazu katol. učitelů pro návrh křesť. sociála Axmanna.

Katolický spolek pod ochranou sv. C. a M. konal výborovou schůzi 27. ledna t. r. v Přerově. Po přednesení a schválení zprávy jednatele a pokladníky, pojednáno bylo o zpěvnících pro školy obecné a střední. Sdělujeme, že v té věci již horlivě se pracuje a možno se nadíti, že v brzkou dobu bude sestavena sbírka vhodných písní kostelních, v níž bude postaráno o náležitý výběr písní zvláště mešních. Pokyny a případné návrhy buďte zaslány dp. Ant. Zamazalovi, katechetu v Mar. Horách. Obšírnou zprávu o katechismu přednesl dp. Ant. Zamazal, v níž vytkl hlavní hlediska, k nimž bude přihlížeti v této otázce. O věci bylo pojednáno také na schůzi kněžstva 4 dekanátů v Uh. Hradišti, o níž byla zpráva uveřejněna m. j. ve „Vych. Listech“. Avšak nestačí jen všeobecně stanovit zásady pro úpravu katechismu, nýbrž dlužno konečně prakticky ukázat, jak si úpravu představujeme a dát se do práce. Z té příčiny uvolili se někteří členové výboru zpracovat na zkoušku 5. článek víry pro druhý rok školní tak, jak by dle jejich mínění měl býti podán v katechismu. Jako lhůta stanovena příští schůze výborová. Kdyby i jiní páni chtěli se pokusu účastnit, byli bychom povděční. V tom případě raďte svůj eleborát do měsíce předsedovi zaslati. — Dp. Ant. Zamazal vydal diagram Zjevení božího jako pomůcku vydanou Katech. spolkem, č. 3. Doporučujeme všem pánům vřele. Nyní vyjde od téhož č. 4.: Kreslení v hodině náboženství. Ukázky, které podal pan spisovatel při loňské valné hromadě, vzbudily zasloužený obdiv a proto se nadějeme, že nové dílo bude vítanou pomůckou všem pánům katechetům. — Usneseno, aby spolek odebíral cizojazyčné časopisy vychovatelské, které budou členům na požádání zapůjčovány. Bližší se oznámí.

Ředitelství c. k. českého ústavu ku vzdělání učitelů v Brně přijímá žádosti za připuštění ke zkoušce dospělosti do 31. března t. r.

K žádostem obsahující vypsání života a zvláště dosavadního vzdělávání jest přiložiti: 1. Křestní nebo rodný list jako průkaz, že bude žadatel do zkoušky dospělosti 19 roků; 2. nepůsobí-li žadatel na veřejné škole, vysvědčení o mravní zchovalosti; 3. vysvědčení o tělesné způsobilosti ke stavu učitelskému, vydané lékařem úředním (okresním); 4. doklady o studiích. (Žadatelé vykonavší zkoušku maturitní na střední škole předloží vysvědčení maturitní a všecka vysvědčení maturitní a všecka vysvědčení ze tří nejvyšších tříd školy střední.)

Astronomické poznámky pro měsíc březen.

Slunce: Dne 1. března jest 7° 13' pod rovníkem, v poledne stojí 33° 17' nad obzorem; 21. března 7 hod. 19 min. 53 s. jest v rovníku, nastává jaro, a v poledne stojí 40° 30' nad obzorem.

Oběžnice: Mars vychází na počátku měsíce o 1/2 4. hod. ráno, na konci o 3 hod. ráno; stojí ve Střelcovi.

Jupiter vychází na počátku měsíce o 1/4 7. hod. večer, na konci o 1/2 6. hod.; zapadá ráno, začátkem měsíce o 7. hod., koncem měsíce o 1/4 6. hod. Stojí ve Velkém Lvovi.

Měsíce Jupiterovy. Jupiter má 8 měsíců. Každý školní dalekohled ukazuje čtyři větší, jež se označují římskými číslicemi I.—IV. Oběh měsíců prozrazuje se neustálou, v krátkém čase zratelnou změnou vzdálenosti navzájem od sebe a od oběžnice. Dále může se pozorovati zatmění měsíců stínem Jupiterovým a to buď vstup do stínu (ds) aneb výstup ze stínu (zs); obojí v jisté vzdálenosti od oběžnice. Zajímavý zjev jest také, zachází-li měsíc za oběžnici (z) aneb vychází-li za kotoučem oběžnice (v). Mimo jiné doby, dají se zmíněné zjevy pohodlně pozorovati v následující dny (v pravo od údajů časových jest udána poloha měsíců viditelných o 6 hod. večer a sice v okuláru terrestrickém):

Datum			Měsíc	Zjev	Polohy měsíců o 18 h téhož dne	Datum			Měsíc	Zjev	Polohy měsíců o 18 h téhož dne
d	h	m				d	h	m			
1	19	29	I.	z	II ● I III IV	9	19	58	III.	z	IV ● III I II
	21	27	I.	v		17	20	03	I.	zs	III I ● II IV
2	19	11	III.	zs	● I II IV	28	20	59	II.	zs	IV I II ● III
3	20	56	II.	z	III I ● II IV	31	20	47	I.	z	III ● I II IV
8	21	13	I.	z	IV II ● I III						

Saturn zapadá na počátku měsíce o 8 hod. večer; brzy mizí v paprscích slunce.

Zodiakální světlo: dá se pozorovati od 10.—12. března 2 hod. po západu slunce jako šikmý kužel slabého světla: základna leží na obzoru, osa leží ve zvěrokruhu, v zodiaku a směřuje za sluncem, vrchol sahá k Plejadám.

Stálice: Algol (β) v Perseovi. Minima:

2 d 4 h 59 m	22 d 6 h 42 m
10 d 19 h 26 m	28 d 00 h 20 m
13 d 16 h 15 m	30 d 18 h 59 m

Vše platí pro střední Moravu (V. D. 17° od Grenw. Sev. Š. 49° 30').

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Brna, Petrov č. 1. Za redakci odpovídá KAREL TIRÁRY, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. . . Administraci vede sl. Hedvika R u b r o v á, učitelka. . . Expedici obstarává knihtiskárna F e r d. N a v r á t i l a v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

Tiskem Ferd. Navrátila v Ivančicích.